

Agrárgazdasági Kutató Intézet
Research Institute of Agricultural Economics
H-1093 Budapest, Zsil utca 3-5.
www.aki.gov.hu

Iktatószám: _ _ _ / _ _ / _ _ _ _

Dátum: _ _ _ _ _ _

A DUÁLIS AGRÁRSZAKKÉPZÉSI RENDSZER EDDIGI MŰKÖDÉSI TAPASZTALATAI ÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI

JELENTÉS

Budapest, 2017. december 22.

Tartalom

Vezetői összefoglaló.....	3
Előzmény.....	3
Módszer.....	3
Eredmények.....	3
1. Az Agrár-munkaerőpiaci Barométer (2016) felmérés főbb eredményei.....	6
1.1. A felmérés eredményei.....	7
1.1.1. A válaszadók jellemzői.....	7
1.1.2. A vállalkozások munkaerőhátterének jellemzői.....	8
1.1.3. Egyszerűsített foglalkoztatással kapcsolatos tendenciák.....	10
1.1.4. Munkaerő-felvétellel kapcsolatos tendenciák.....	11
1.1.5. A munkaerő-utánpótlás problématerületei és lehetőségei.....	12
1.1.6. A pályakezdőkkel kapcsolatos tapasztalatok.....	14
1.1.7. A duális képzésben részt vevő vállalkozások tapasztalatai.....	17
1.1.8. A szakmai információkhoz való hozzáférés forrásai.....	23
1.1.9. Az alkalmazottak képzésével kapcsolatos stratégiák.....	24
1.1.10. A munkaerő-ösztönzés eszközei.....	25
2. Az agrárszakképzés helyzete.....	28
2.1. Az agrárszakképzés intézményi háttere.....	28
2.2. Tanulói háttér.....	30
2.3. A duális agrárszakképzés működési tapasztalatai.....	33
2.4. Az agrárszakképző intézmények vezetőivel készített interjúk felmérés eredményei.....	37
2.4.1. Az agrárszakképzési rendszer értékelése.....	37
2.4.2. Intézményi szintű kihívások, lehetőségek.....	39
2.4.3. Javaslatok.....	41
3. Összefoglalás.....	43
4. Irodalomjegyzék.....	47

Megrendelő

Szervezet

NAK Szakképzési Igazgatóság

Kapcsolattartó:

Fülep Adrienn

fulep.adrienn@nak.hu

Résztevők

Rácz Katalin

racz.katalin@aki.gov.hu

Hamza Eszter

hamza.eszter@aki.gov.hu

Szabó Dorottya

szabo.dorottya@aki.gov.hu

Vezetői összefoglaló

Előzmény

Az Agrárgazdasági Kutató Intézet (a továbbiakban AKI) a Magyar Agrár-, Élelmiszergazdasági és Vidékfejlesztési Kamarával (a továbbiakban NAK) kötött együttműködési megállapodás alapján elemzést készített a hazai duális agrárszakképzési rendszer eddigi működési tapasztalatairól. A megállapodás értelmében az elemzés a NAK és az AKI együttműködésében 2016-ban elvégzett Agrár-Munkaerőpiaci Barométer felmérés agrár-szakképzéssel kapcsolatos adatainak feldolgozását; a NAK által működtetett tanulószerveződéses adatbázis (a továbbiakban TAIR adatbázis) adatainak elemzését; az agrár-szakképzésre rálátással rendelkező szakértőkkel (intézményvezetők, szakpolitikai szereplők) készített mélyinterjúk tapasztalatainak összegzését, valamint a duális agrárszakképzési rendszer továbbfejlesztését célzó javaslatokat foglalja magában.

Módszer

A duális agrárszakképzés működési tapasztalatainak feltárását a NAK Szakképzési Igazgatósága és az Agrárgazdasági Kutató Intézet együttműködésében az élelmiszer-gazdaság szereplőinek reprezentatív mintáján 2016 őszén elvégzett Agrár-Munkaerőpiaci Barométer felmérés eredményeire alapoztuk. Az Agrár-Munkaerőpiaci Felmérés keretében felkeresett gazdálkodók és vállalkozások kiválasztása rétegzett mintavétellel történt. A minta reprezentatív volt ágazat, árbevétel és foglalkoztatotti létszám szerint a hazai környezetben működő, legalább egy főt foglalkoztató agrárvállalkozásokra nézve. Az 1000 megkeresésből 907 darab értékelhető kérdőívet rögzítettünk. Mindemellett a duális agrárszakképzési rendszer működési tapasztalatainak feltárását a NAK Szakképzési Igazgatósága által nyilvántartott tanulószerveződéses adatok elemzése is segítette. A hazai agrárszakképzés területén jelentkező kihívások azonosítása céljából a Földművelésügyi Minisztérium koordinációjával működő agrárszakképző iskolák különböző típusaiban készítettünk mélyinterjúkat az intézményvezetők körében mintegy húsz intézményre kiterjedően, amelyek tapasztalatai az elemzésbe beépültek.

Eredmények

A gazdálkodók, élelmiszer-gazdasági vállalkozások körében végzett kérdőíves felmérés eredményei azt mutatják, hogy a vállalatvezetők többségében tudatosult a humán tőke fejlesztésének versenyképesség-növelő szerepe. Túlnyomó többségüknél a tudásbővítés a termelés technológiájának modernizációjával párhuzamosan futó, tervezett folyamat. A megkérdezettek közel háromnegyede konkrét lépéseket is tesz a munkaerő képzése érdekében, elsősorban az iskolarendszeren kívüli szakmai továbbképzések biztosításával. Mind az iskolarendszerű, mind az iskolarendszeren kívüli képzésekre érvényes, hogy azokat elsősorban az erdészeti, illetve alapanyag-feldolgozást végző, nagyobb méretű és magasabb iskolai végzettségű/szakképzettségű vezető által irányított vállalkozások veszik igénybe. A tudásszerzésben mindemellett jelentős az igény a termelési folyamatban közvetlenül hasznosítható, gyakorlatközpontú ismeretek iránt, amelyeket hatékonyan közvetítenek a belső képzések, az üzleti partnerek és a szakmai szervezetek.

Az AMB felmérés keretében megkérdezett élelmiszer-gazdasági vállalkozások körében jelentős kereslet mutatkozik húsfeldolgozó, pék, állatgondozó és állattenyésztő, valamint mezőgazdasági gépkezelő és -szerelő szakképzettségű munkavállalók iránt. Jellemzően ezeken a szakmaterületeken,

az utánpótlás reményében fogadnak tanulókat, hallgatókat a gyakorlati képzésbe bekapcsolódó élelmiszer-gazdasági vállalkozások. Az eredmények mindemellett arra is rámutatnak, hogy az ágazatban jelentős az egyszerű betanított munkaerő iránti igény is, amelynek kielégítése egyre nagyobb nehézséget jelent a vállalkozások számára.

A szaktudáshiány nemcsak az alkalmazottak, hanem a vállalatvezetők jelentős részénél is gondot okoz. Az üzemvezetők legnagyobb hányadánál elsősorban a növényvédelem, a tápanyag-utánpótlás, valamint a gépészeti, műszaki ismeretek vonatkozásában merül fel valamilyen elméleti vagy gyakorlati szaktudáshiány. A pályakezdő alkalmazottak kompetenciái közül a szakmai gyakorlati ismereteket, a rendszerben való gondolkodás képességét, valamint a gazdasági ismereteket érezték a leggyengébbnek a válaszadó üzemvezetők.

Az AMB-felmérés eredményei szerint a hazai élelmiszer-gazdasági vállalkozások elsősorban munkaerő-szükségletük kielégítése, a potenciális munkaerő betanítása, pályára állítása miatt kapcsolódnak be a duális képzésbe, az anyagi tényezők (olcsó munkaerő, juttatások) ugyanakkor csak mérsékelten ösztönzik a gyakorlati képzésbe történő belépést. A duális agrárszakképzésben szerzett tapasztalat növeli a részvételi aktivitást, az elköteleződés mértékét: a gyakorlati képzésbe bekapcsolódó élelmiszer-gazdasági vállalkozások évről évre több tanulót fogadnak.

A duális képzésben már részt vevő élelmiszer-gazdasági vállalkozások, de maguk a szakképző iskolák is főként a jogszabályi környezettel kapcsolatban fogalmazznak meg kritikát, különösen a vonatkozó jogszabályok gyakorlati alkalmazhatósága, valamint a tanulószerveződésekkel járó adminisztráció jelent számukra problémát. A duális szakképzéstől való távolmaradás fő okaként az élelmiszer-gazdasági vállalkozások a kapacitáshiányt, a bonyolult adminisztrációt, a jelentkezők hiányát, a gyakorlati képzési lehetőségekkel kapcsolatos információhiányt, valamint a jogszabályi környezet gyakori változását jelölik meg.

Az agrárszakképzési adatok elemzése és az agrárszakiskolák vezetésével történt interjúk felmérés alapján az is megállapítható, hogy az agrárszakképzési rendszerben, a szakmaszerkezet kialakításában történt változások követik a munkaerőpiaci igényeket: a legnagyobb létszámban azokban a szakmákban folyik középszintű képzés, amelyek a munkaerőpiacon keresettek. A szakképzésben tanulók legnagyobb hányada mezőgazdasági gépész (23,3 százalék), illetve pék (20,6 százalék) képzésben vesz részt. Mindemellett jelentős még a gazdaképzésben (11,8 százalék), húsipari termékgyártó (8,1 százalék), erdészeti és vadgazdálkodási technikus (7,7 százalék), valamint mezőgazdasági technikus (7,2 százalék) képzésben résztvevők aránya.

Az intézményrendszert érintő változásokat összegezve az agrárszakképző intézmények egységes, átlátható szakmai irányítás alá vonásával nagyobb volumenű, jellemzően infrastrukturális fejlesztések is megvalósulhattak, ugyanakkor a tangazdaságok, tanüzemek gép- és eszközállománya elavult, fejlesztésre szorul. A profiltisztítás és az agrárszakképző központok létrehozása révén a szakképző iskolákban egyre inkább érvényesül a termőföldtől az asztalig elv, vagyis a tanulók a gyakorlatban is végigkövethetik az élelmiszerek útját az alapanyag-termeléstől az értékesítésig, ami hozzájárul a munkaadók által hiányolt „rendszerben való gondolkodás” képességének fejlesztéséhez.

A vizsgálat keretében feltárt információk alapján, a duális agrárszakképzési rendszer továbbfejlesztését elősegítendő, a következő javaslatok fogalmazhatók meg:

1. A hátrányos helyzetű tanulók lemorzsolódásának mérséklése érdekében a tanulói ösztöndíjrendszer kiterjesztése.

2. A gyengébb képességű tanulók hiányosságainak pótlása érdekében mentorprogram elindítása.
3. A gyakorlati képzésben való részvételt szabályozó jogszabályok és az adminisztráció egyszerűsítése, a duális képzési rendszer rugalmasabbá tétele.
4. A vállalkozások érdekeltségének növelése, motiválása a duális képzésben történő részvételre, de fontos a vállalt kötelezettségeik betartásának fokozott ellenőrzése is.
5. A gyakorlati képzési idő növelése a szakképzésben.
6. Az oktató tananyagok technológiai, környezeti, társadalmi kihívásoknak megfelelő aktualizálása.
7. A szakmai követelményrendszer megerősítése.
8. A szakoktatók tudásszintjének emelése, új innovatív módszerekkel történő megismertetése, valamint motivációjuk erősítése.
9. A partnerkapcsolatok és együttműködések erősítése az iskolák-iskolák, valamint az iskolák és a vállalkozások között.
10. A tanműhelyek, tanüzemek magas színvonalú, korszerű technológiai, informatikai eszközökkel való felszerelése.
11. A legújabb technológiák bemutatására is alkalmas, korszerű, vertikálisan felépített központi gyakorlati helyek létrehozása.
12. A szakoktatás hatékonyságának növelését célzó kutatási-fejlesztési tevékenységek szerepének erősítése a hazai agrárszakképzésben.

1. Az Agrár-munkaerőpiaci Barométer (2016) felmérés főbb eredményei

A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szakképzési Igazgatósága és az Agrárgazdasági Kutató Intézet az agrárszakképzésért felelős Földművelésügyi Minisztérium, valamint a Nemzetgazdasági Minisztérium támogatásával 2016 őszén az agrár- és élelmiszeripari vállalkozásokra kiterjedő felmérést végzett, amelynek célja az agrár-munkaerőpiac keresleti oldalának átfogó vizsgálata volt. A felmérés elsődlegesen az ágazatban jelentkező munkaerőigények, valamint a foglalkoztatottakkal szemben támasztott jelenlegi és jövőbeni elvárások feltérképezésére irányult. A mintegy 40 kérdést tartalmazó kérdőív kérdései a gazdaságra/vállalkozásra vonatkozó alapinformációkra, a foglalkoztatási adatokra (pl.: létszám, munkakörök, tervezett bővítés, pályakezdőkkel kapcsolatos tapasztalatok, fejlesztendő készségek), a képzésekkel kapcsolatos tapasztalatokra (pl.: munkaerő továbbképzése, tanulószerveződés, illetve hallgatói szerveződéses fiatalok fogadása), valamint a munkaerő-gazdálkodással kapcsolatos rövid és középtávú tervekre irányultak.

A felmérés illeszkedik ahhoz az országos, a nemzetgazdaság egészére kiterjedő, 2008 óta évente – a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) és az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Non-profit Kft. (GVI) által – végzett kutatáshoz, amelynek alapját egy évente változó, 2400–3000 vállalkozásra kiterjedő kérdőíves adatfelvétel képezi. A vállalati adatfelvétel célja, hogy feltérképezze az üzleti szektor szakképző iskolát végzettek iránti keresletét egy éven belüli, illetve három éven túli időtávon – szakmánként, megyénként, illetve régióként, továbbá hogy ezt összevesse a szakképző iskolák várható kibocsátási adataival. A kereslet és kínálat összevetése a szakképzési beiskolázási keretszámok kialakításához nyújt segítséget és alapvetően a Megyei Fejlesztési és Képzési Bizottságok (MFKB-k) döntéseinek elősegítését, megalapozását szolgálja. Ez az országos felmérés első sorban a 20 fő feletti vállalkozásokra koncentrált, (a mikrovállalkozások a minta kevesebb mint egy százalékát teszik ki), azon belül is az 50–249 fős cégekre. A mezőgazdasági vállalkozások a minta 6-8 százalékát teszik ki.

Az Agrár-munkaerőpiaci Barométer felmérés, bár néhány elemében azonos a MKIK nemzetgazdaság egészére vonatkozó felmérésével, a mezőgazdasági és élelmiszeripari sajátosságok mélyebb feltárásával folyt le. A kérdőíves adatfelvétel során 1000 agrárgazdasági kamarai tagot kerestek fel személyesen a kérdezőbiztosok, a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara megyei referensei, falugazdászai, illetve szakmai partnerszervezetének képviselői. A felmérés keretében felkeresett gazdálkodók és vállalkozások kiválasztása az ágazat (szántóföldi növénytermesztés, kertészet, állattenyésztés, vegyes gazdálkodás, élelmiszer- és egyéb mezőgazdasági alapanyag-feldolgozás, szolgáltatás és kereskedelem), valamint az árbevétel és a foglalkoztatotti létszám alapján meghatározott vállalkozásméret figyelembevételével, rétegzett mintavétellel történt. A megyei szintre lokalizált alminták kialakítását a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara tagnyilvántartása, a KSH élelmiszer-gazdasági vállalkozásokra vonatkozó területi statisztikái, valamint a Tesztüzemi Rendszer adatai alapozták meg. Tekintettel arra, hogy a felmérés az élelmiszer-gazdaságban foglalkoztatott munkaerő vizsgálatára helyezte a hangsúlyt, a mintába olyan vállalkozások kerültek be, amelyek legalább egy fő foglalkoztatását képesek biztosítani. A minta reprezentatív volt az ágazat, az árbevétel és a foglalkoztatotti létszám szerint a hazai környezetben működő, legalább egy főt foglalkoztató agrárvállalkozásokra nézve. Az 1000 megkeresésből 907 darab értékelhető kérdőív feldolgozására került sor.

Az adatfeldolgozást SPSS 22 programcsomag segítségével végeztük. Az alábbiakban elsősorban leíró statisztikák, valamint többváltozós elemzések keretében foglaltuk össze az eredményeket a

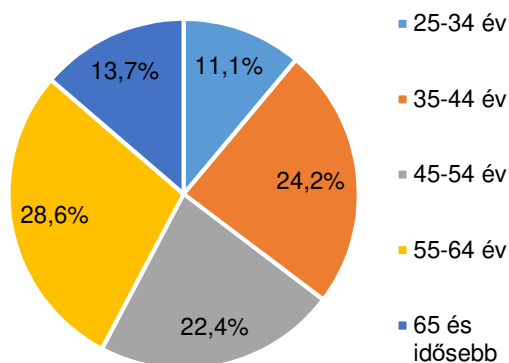
kérdőív munkaerő-utánpótlással, a pályakezdő munkavállalók kompetenciáival és a duális szakképzéssel összefüggő kulcskérdéseire koncentrálna.

1.1. A felmérés eredményei

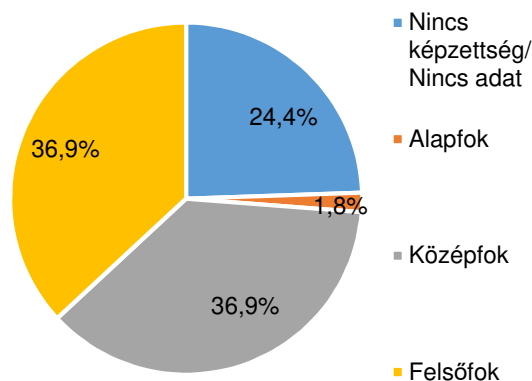
1.1.1. A válaszadók jellemzői

A kérdőívet a vállalkozások többségében (90,0 százalék) az üzemek vezetői, illetve tulajdonosai töltötték ki. A válaszadó üzemvezetők túlnyomó többségben (83,1 százalék) férfiak, átlagéletkoruk 51 év (1. ábra).

1. ábra: A felmérésben részt vevő üzemvezetők korcsoport szerinti megoszlása

2. ábra: A felmérésben részt vevő üzemvezetők mezőgazdasági szakképzettség szerinti megoszlása

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A felmérésben részt vevő üzemvezetők iskolai végzettség és szakképzettség szerinti összetétele kedvezőnek mondható, ami elsősorban azzal magyarázható, hogy a mintába a mezőgazdasági, élelmiszeripari tevékenységet legalább önfoglalkoztatóként végző, alkalmazottakkal rendelkező gazdaságok/vállalkozások kerülhettek be. Felsőfokú és középfokú agrárszakképzettséggel a kérdezettek 37-37 százaléka rendelkezik (2. ábra).

A felmért üzemek/vállalkozások körében a használt földterület nagyságát tekintve felülreprezentáltak a közepes gazdaságok, a válaszadók több mint fele (57,5 százalék) 50 hektár feletti földterületet művel, 10–50 hektár közötti gazdaságmérettel rendelkezik közel negyedük (23,8 százalék), a 10 hektár alattiak és a földterülettel egyáltalán nem rendelkezők aránya 9,7, illetve 9,1 százalék. Az üzemméretre jellemző alkalmazotti létszám-kategóriák szerint a 907 válaszadó gazdaság több mint háromötödét (62,2 százalék) a 10 főnél kevesebb alkalmazottal rendelkező vállalkozások teszik ki (1. táblázat).

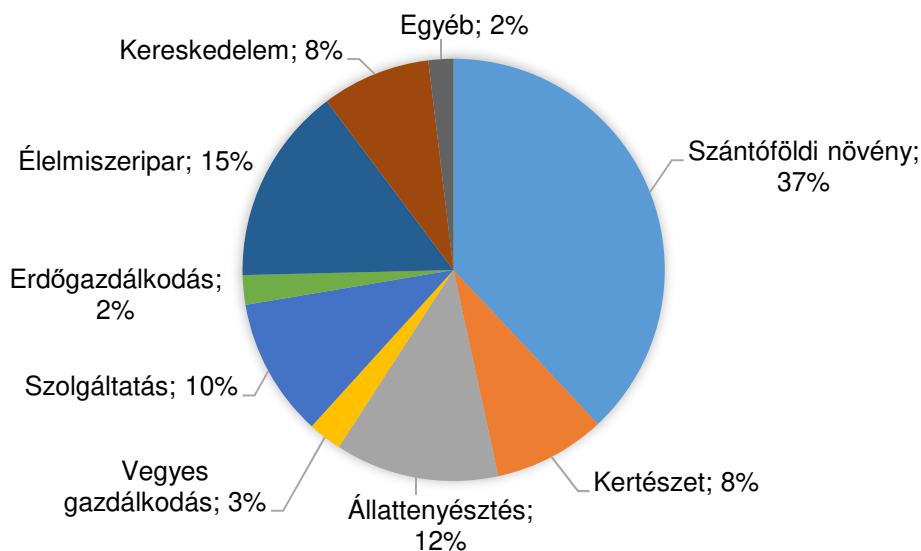
1. táblázat: A felmért gazdaságok foglalkoztatotti létszámkategóriák szerinti jellemzői

Foglalkoztatotti létszámkategória	Elemzés, fő	Megoszlás, százalék	Átlagos foglalkoztatotti létszám, fő
10 főnél kevesebb	564	62,2	3
10–19 fő	62	6,8	14
20–49 fő	57	6,3	32
50–249 fő	43	4,7	94
250 fő és fölött	8	0,9	527
Adathiány	173	19,1	–
Összesen	907	100,0	18

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A válaszadó gazdaságok/vállalkozások tevékenységszerkezete diverz, mintegy 97 TEÁOR-kód alá sorolható be a főtevékenységük. Az összevont tevékenységkódok alapján az is megállapítható, hogy főtevékenységként a gazdaságok több mint harmada (38 százalék) szántóföldi növénytermesztéssel (elsősorban gabona) foglalkozik, 15,1 százaléka élelmiszeripari vállalkozás. Az élelmiszeriparon belül kiemelkedik a pékárut gyártó, valamint a húsfeldolgozással foglalkozó cégek száma. A harmadik leggyakoribb főtevékenység-csoport az érvényes választ adó 886 gazdaságban az állattenyésztés (12,5 százalék), azon belül is a szarvasmarhatartás. Szolgáltatást a válaszadó üzemek 10,2 százaléka végez, míg a kereskedelmi, valamint a kertészeti (elsősorban szőlő- és gyümölcsstermesztő) üzemek egyaránt 8 százalékot tettek ki a felmért vállalkozások között (3. ábra).

3. ábra: A felmért gazdaságok megoszlása ágazatok szerint

Forrás: AMB-felmérés, 2016

1.1.2. A vállalkozások munkaerőhátterének jellemzői

Az élelmiszer-gazdaság területén tevékenykedő vállalkozások munkaerő-állományának felmérésekor a nem fizetett családi és a fizetett idegen munkaerő jellemzőire egyaránt rákérdeztünk. A 907 felmért üzem bő negyede (255 üzem) foglalkoztat családi munkaerőt. Zömében az üzemvezető házastársa dolgozik a gazdaságban, őt követik a gyermekek, majd a szülők. A legtöbb (164) üzemben a gazdaságvezetőn kívül egy segítő családtag dolgozik, mindössze öt olyan gazdaság van, ahol

számuk eléri az öt főt. Az átlagos családi munkaerő-állomány ezekben az üzemekben 1,7 főt tesz ki.

A segítő családtagok mezőgazdasági szakképzettségi szintje kedvezőtlenebb a gazdaságvezetőkénél, bő 40,4 százalékuknak nincs semmilyen szakképzettsége. A családtagok 6,0 százaléka rendelkezik alapfokú, 32,4 százaléka középfokú és 21,2 százaléka felsőfokú mezőgazdasági végzettséggel. A családtagok többsége (61,0 százalék) a gazdaságban csak alkalmi jelleggel végez munkát, 18,0 százalékuk részmunkaidőben, 21,0 százalékuk teljes munkaidőben dolgozik. A családi munkaerőt alkalmazó gazdaságokban a segítő családtagok éves munkaideje átlagosan 87 nap. Legtöbbet a házastársak dolgoznak (átlagosan 103 napot), míg a nagyszülők, testvérek a legkevesebbet (átlagosan 70 napot). A családi munkaerő közel fele (42,2 százalék) gazdaságilag aktív, alkalmazottként vagy vállalkozóként dolgozik a gazdaságon kívül. A nyugdíjasok 27,4 százalékot, a tanulók 14,1 százalékot tesznek ki, míg az inaktív (gyesen lévő, munkanélküli) családtagok aránya 16,3 százalék.

A fizetett alkalmazottakkal kapcsolatos információkat egységesen kérdeztük az egyéni (családi) gazdaságok és a gazdasági szervezetek esetében. A mintába került üzemekben a fizetett munkavállalók átlagos állományi létszáma – a mintába került nyolc nagyvállalatnak köszönhetően – magas, 18 fő, amelyből átlag 2 fő részmunkaidőben dolgozik. A férfi munkavállalók száma 58 százalékkal haladja meg a nőkéét a teljes munkaidős állományban, a részmunkaidős alkalmazottak között viszont 7 százalékkal kevesebb a férfi. A legtöbb főt foglalkoztató üzem statisztikai állományi létszáma 963 fő volt 2016-ban.

Az elemzés során varianciaanalízissel vizsgáltuk a gazdaságok/vállalkozások foglalkoztatási és üzemméret szerinti jellemzőinek összefüggéseit. Ennek eredményeként megállapítható, hogy a nem fizetett családi munkaerő jellemzően a kisebb gazdaságokat/vállalkozásokat erősíti. A nem fizetett családi munkaerőt igénybe vevő gazdaságok által használt termőterület átlagos nagysága 100,2 hektár, ezzel szemben az idegen munkaerőt foglalkoztató gazdaságok átlagos birtokmérete 454,2 hektár. Azokban a gazdaságokban/vállalkozásokban, ahol a nem fizetett családi munkaerő is jelen van, az átlagos alkalmazotti létszám mindössze 2 fő, ezzel szemben az idegen munkaerőre támaszkodó gazdasági szervezeteknél ez az érték 18 fő volt (2. táblázat).

2. táblázat: **A gazdaságok átlagos birtokmérete és alkalmazotti létszáma a nem fizetett családi munkaerő igénybevétele szerint**

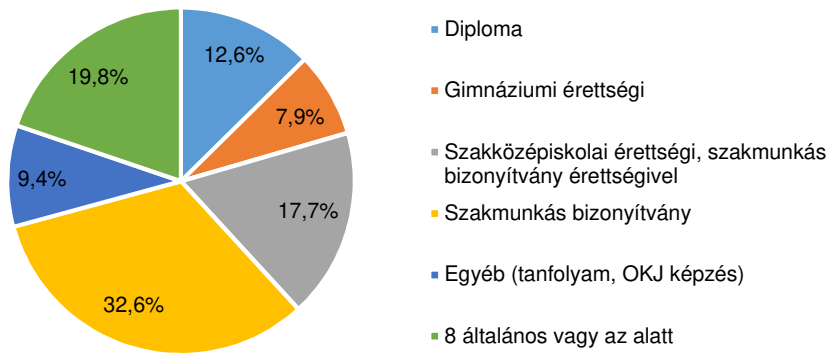
Családi munkaerő	Átlag	Válaszadók száma, fő
A gazdaság összes termőterülete, ha		
Nincs	639,72	414
Van	100,26	216
Együtt	454,264	630
Alkalmazottak száma, fő		
Nincs	18	645
Van	2	262
Együtt	13	907

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az élelmiszer-gazdasági vállalkozások állandó alkalmazottainak túlnyomó többsége (80 százalék) rendelkezik valamilyen szakképesítéssel. Az alkalmazottként dolgozók legnépesebb csoportját, harmadát (32,6 százalék) a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezők alkotják. A szakközépiskolai

érettségivel rendelkezők aránya 17,7 százalékot, a gimnáziumi érettségivel rendelkezők 7,9 százalékot tesznek ki, a diplomás alkalmazottak a felmért üzemek munkavállalóinak 12,6 százalékát alkotják. A csak tanfolyamot végzett alkalmazottak aránya 9,4 százalék. Figyelmeztető tény, hogy az alkalmazottak ötöde csupán általános iskolai végzettséggel rendelkezik (4. ábra).

4. ábra: Az alkalmazásban állók legmagasabb iskolai végzettség szerinti megoszlása a válaszadó üzemekben, százalék

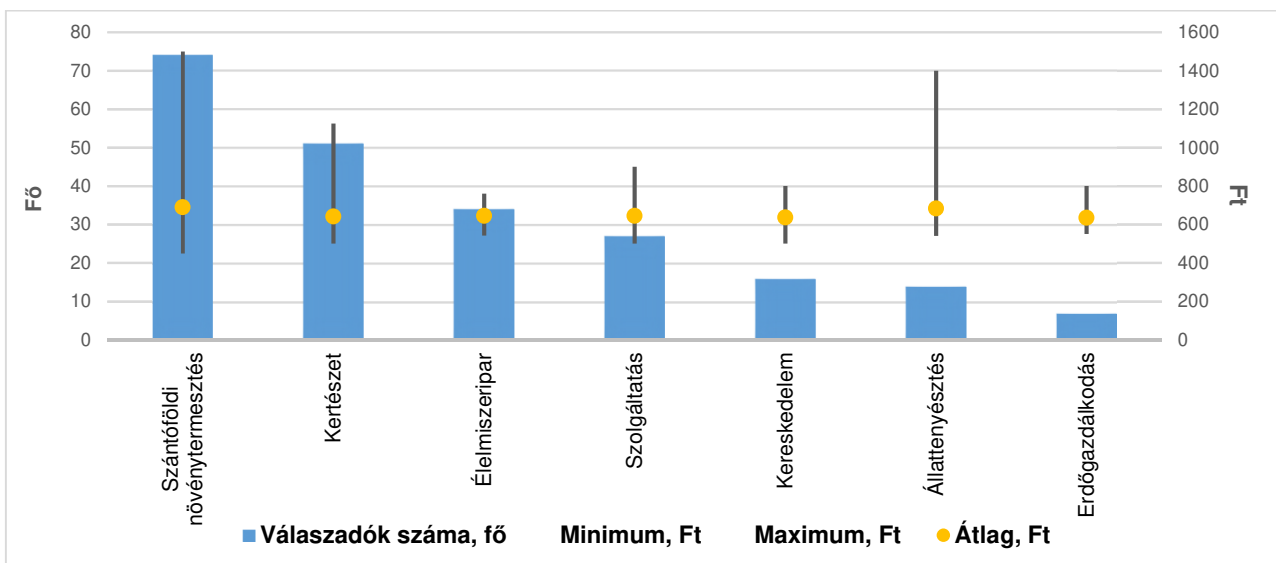

Forrás: AMB-felmérés, 2016

1.1.3. Egyszerűsített foglalkoztatással kapcsolatos tendenciák

A felmérés a szezonális munkaerőigények kiszolgálását lehetővé tevő egyszerűsített foglalkoztatással kapcsolatos tapasztalatok feltárására is hangsúlyt fektetett. A felmért élelmiszer-gazdasági vállalkozások több mint negyede (26,6 százalék) foglalkoztatott alkalmi vagy mezőgazdasági idenymunka keretében szezonális munkaerőt a 2016-os évben. A szezonmunkásokat alkalmazó vállalkozások harmada (34,0 százalék) szántóföldi növénytermesztéssel, ötöde (21,2 százalék) kertészeti tevékenységgel foglalkozott, emellett az élelmiszeripari (15,8 százalék) és a szolgáltatási tevékenységet (11,2 százalék) végző vállalkozások aránya volt jelentősebb. Összességében a mintába került kertészeti vállalkozások közel 70 százaléka, az élelmiszeripari és szolgáltató tevékenységűek harmada alkalmazott idenymunkást a tavalyi évben.

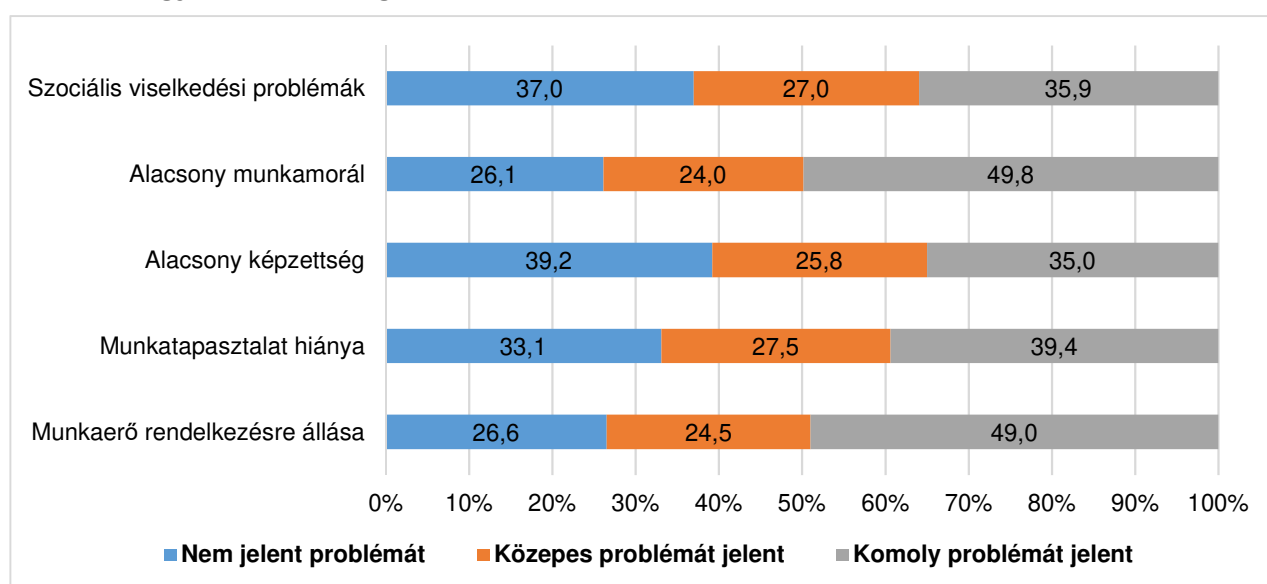
5. ábra: Idenymunkás bruttó órabérek alakulása a főbb ágazatokban

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az egyszerűsített foglalkoztatás keretében munkát végzők (alkalmi munkavállalók, mezőgazdasági idénymunkások) által ledolgozott munkanapok éves száma jelentős szórást mutatott az évi egy-két naptól a 10 ezer napig terjedően. A 241 idénymunkást foglalkoztató üzemnél összességében 91 096 munkanapot teljesítettek a szezonális foglalkoztatottak, ami azt jelenti, hogy egy-egy foglalkoztatónál átlagosan 378 munkanapot dolgoztak az alkalmi foglalkoztatottak. Ez évi 220 munkanappal számolva üzemenként 1,7 fő teljes munkaidős foglalkoztatásának felel meg. A szezonmunkás órabérek a ledolgozott munkanapokhoz hasonlóan nagy szórást mutattak, 710 forintos átlagos bruttó órabér mellett. A legnagyobb szórás a szántóföldi növénytermesztésben (bruttó 450–1500 forint között), valamint az állattenyésztésben (bruttó 500–1400 forint között) szezonmunkát végzők munkabérét jellemezte (5. ábra).

6. ábra: Egyszerűsített foglalkoztatottakkal kapcsolatos problémák, százalék

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A felmérés kitért az élelmiszer-gazdasági vállalkozások szezonális munkaerő-utánpótlással kapcsolatos nehézségeire is. A válaszadók elsősorban a rendelkezésre álló munkaerő hiányát és az idénymunkások alacsony munkamorálját tekintették problémának, ezt követte a munkatapasztalat hiánya, míg az alacsony képzettséget és a szociális viselkedési problémákat a válaszadóknak „csak” harmada nevezte meg az idénymunka-kereslet kielégítését nehezítő tényezőként (6. ábra).

1.1.4. Munkaerő-felvétellel kapcsolatos tendenciák

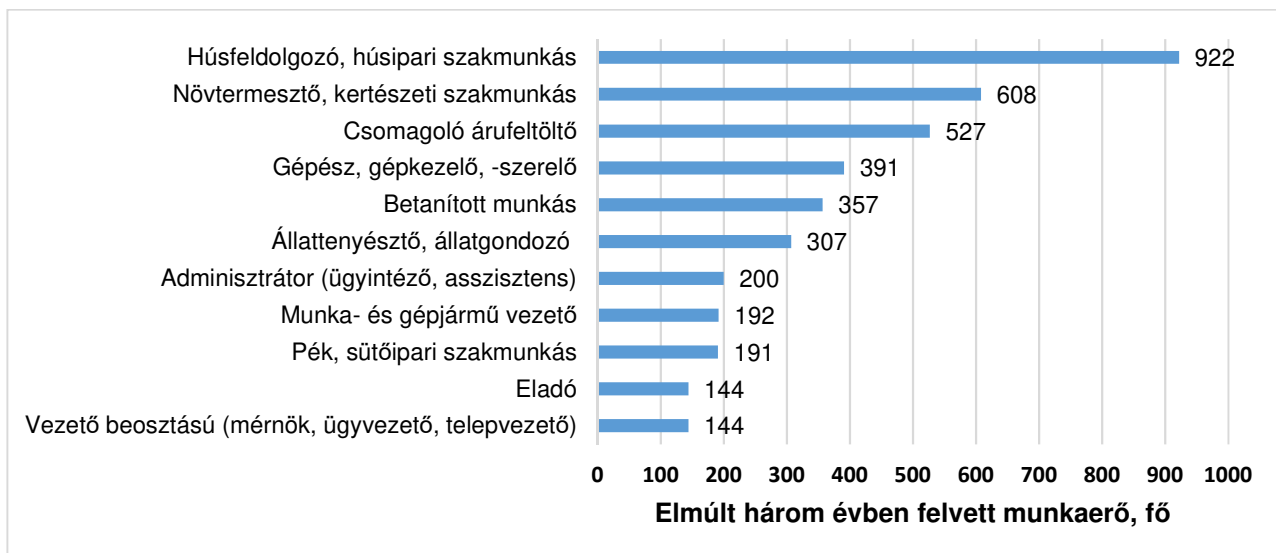
A 907 üzem 42 százalékában történt munkaerő-felvétel a felmérést megelőző három évben. Összességében 4247 munkavállalót, azaz átlagosan 11 főt vettek fel az üzemek, a munkába álló dolgozók tizede (425 fő) pályakezdő volt. A felvett munkaerő 72 százaléka a felmérés időpontjában is alkalmazásban állt, azonban a pályakezdők esetében ez az arány valamivel alacsonyabb, 67 százalékos volt, tehát a kezdő munkavállalók nagyobb arányban léptek ki a felmért üzemekből. A kutatásba bevont és érvényes választ adó üzemek főtevékenysége alapján besorolt ágazatok szerint összességében a kertészeti vállalkozásoktól léptek ki a legnagyobb arányban (61,9 százalék) a munkavállalók a vizsgált időintervallumban. Az állattenyésztő üzemek esetében ez az érték 27,3, az élelmiszeriparban 24,5, a kereskedelemben 23,6 százalék volt, de a főtevékenységként valamilyen szolgáltatást megjelölő válaszadók esetében is 19,1 százalék volt a megkérdezést megelőző 3 éven

belül felvett munkavállalók között a kilépők aránya. A szántóföldi növénytermesztők esetében valamivel kedvezőbb a kép, ezektől a vállalkozásoktól a felmérést megelőző 3 évben az alkalmazottak 13 százaléka lépett ki, a vegyes gazdálkodást és az erdőgazdálkodást folytató vállalkozások körében pedig ez az érték mindössze 5,3 és 5,8 százalék volt.

A pályakezdők az élelmiszeripart hagyták el a legnagyobb arányban (34,9 százalék), ezt követte a kereskedelem 20, a kertészet 14,3, az állattenyésztés 13 és a szolgáltatás 11,1 százalékkal. Ezzel szemben a vegyes gazdálkodást folytató üzemekből, valamint az erdőgazdálkodásban munkát vállaló pályakezdők közül senki nem lépett ki a vizsgált időszakban.

Az érintett üzemekben munkába álló alkalmazottak ötödét (922 fő) húsfeldolgozó, húsipari szakmunkás munkakörben alkalmazták. Jelentős számú (608 fő) szakképzett (szakmunkás vagy technikus) munkaerőt vettek fel a növénytermesztésben és a kertészetben, valamint a csomagoló, árufeltöltő foglalkozásokban (7. ábra). Az alkalmazottak közel tizedét a gépész, gépkezelő és -szerelő szakmákban alkalmazták, arányuk a pályakezdők között elérte a 16 százalékot. A munkába állók mintegy 8 százalékát (357 fő) betanított munkásként vették fel, zömmel élelmiszeripari területre.

7. ábra: Az elmúlt három évben felvett alkalmazottak száma foglalkozás, illetve munkakörök szerint a felmért vállalkozásokban

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az elmúlt időszakban a felmért gazdaságokban munkába állók 4-5 százalékát tették ki az adminisztratív (ügyintéző, asszisztens) munkakörökben elhelyezkedők, a munkagép- és gépjárművezetői (traktoros, targoncás, tehergépkocsi-vezető) állásokra jelentkezők, valamint a sütőipari szakmunkások, pékek. Vezető beosztású mérnöki, szakmérnöki, üzemvezetői munkakörökbe az elmúlt három évben felvettek 3-4 százaléka jelentkezett, a pályakezdők között viszont arányuk a 8 százalékot is elérte.

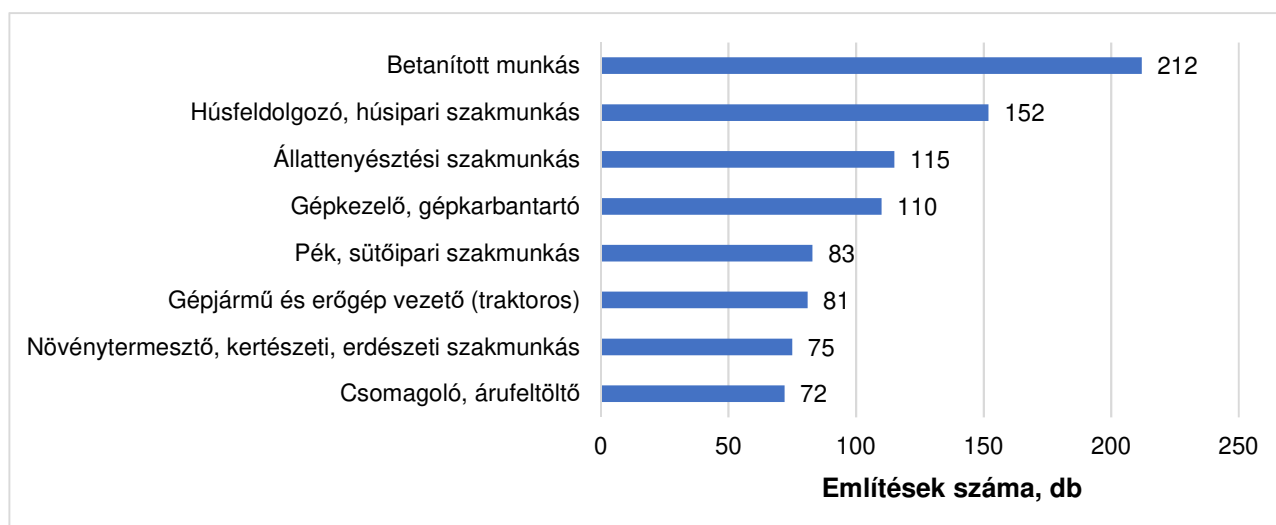
1.1.5. A munkaerő-utánpótlás problématerületei és lehetőségei

A válaszadó élelmiszer-gazdasági vállalkozások mintegy 30 százaléka rendelkezett munkaerő-bővítési potenciállal a megkérdezés időpontjában. A vállalkozások fele (51,5 százalék) elsősorban szakmunkás végzettséggel rendelkező munkavállalót alkalmazna, 14,8 százalék szakközépiskolai, illetve technikus végzettségű, 6,8 százalék főiskolai vagy egyetemi végzettségű munkatársat keres.

A kérdezettek közel negyede (23,9 százalék) jelzett képzettség nélküli betanított munkatárs iránti munkaerőigényt, az igényelt munkaerő létszáma alapján ez a legkeresettebb munkakör.

A felmért 907 üzem közel harmada rendelkezett mintegy ezer fős betöltetlen álláshellyel. A legkeresettebb betanított munkások után a húsipari szakmunkások, majd az állatgondozók, a gépkezelők és gépszerelők iránt mutatkozik a legnagyobb igény. Az üres álláshelyek mintegy 9 százalékára pék- és sütőipari szakmunkás, valamint gépjármű- és erőgépvezető végzettségű dolgozókat vártak. A vállalatméret és az üres álláshelyek száma között erős pozitív irányú, szignifikáns összefüggés mutatkozott: jellemzően a nagyobb méretű vállalkozások mutattak nagyobb bővítési potenciált (8. ábra).

8. ábra: Üres álláshelyek a felmért élelmiszer-gazdasági vállalkozásokban

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A felmért vállalkozások közül az üres álláshellyel rendelkező 200 élelmiszeripari vállalkozás döntő többsége (61,5 százalék) 10 fő alatti alkalmazotti létszámmal rendelkező mikrovállalkozás volt, hozzájuk köthető a betöltetlen álláshelyek 30 százaléka. Emellett a legtöbb üres álláshely (240 db) az 50–249 létszám-kategóriájú üzemekben jelentkezett, ahol üzemenként átlagosan 11 főre mutatkozott kereslet. Figyelemreméltó, hogy a mintában szereplő nyolc 250 fő feletti nagyvállalatból hatban jeleztek átlagosan 30 betöltetlen álláshelyet (3. táblázat).

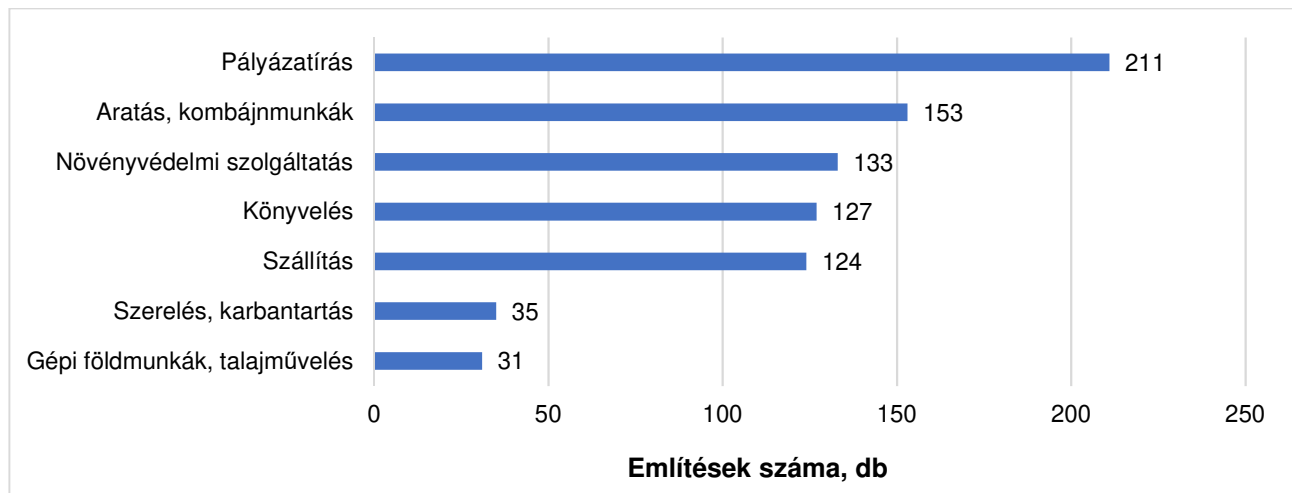
3. táblázat: Az üres álláshellyel rendelkező élelmiszer-gazdasági vállalkozások jellemzői

Létszám-kategória	Üres álláshellyel rendelkező vállalkozások			Összes üres álláshely		Egy vállalkozásra jutó üres álláshely, db
	száma, db	megszámlása, százalék	a felmért vállalkozásokon belüli aránya, százalék	száma, db	megszámlás, százalék	
10 fő alatt	123	61,5	21,8	281	29,2	2
10–19 fő	22	11,0	35,5	78	8,1	4
20–49 fő	28	14,0	49,1	187	19,4	7
50–249 fő	21	10,5	48,8	240	24,9	11
250 fő és e fölött	6	3,0	75,0	177	18,4	30
Összes	200	100,0	22,1	963	100,0	5

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az álláshelyek betöltését a válaszadók többsége (54,0 százalék) számára a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazatban elhelyezkedni kívánó álláskeresők hiánya nehezítette. A kérdezettek negyede (26,8 százalék) számára a jelentkezők nem megfelelő szakképzettsége jelentett akadályt az üres álláshelyek betöltésében. A fluktuációt mint a megfelelő munkaerő biztosítását hátráltató tényezőt a válaszadók mindössze 7,9 százaléka jelölte meg nehézségként.

9. ábra: **Külső szolgáltatások igénybevétele a felmért élelmiszer-gazdasági vállalkozásokban**

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A felmért üzemek kétharmada vett igénybe a vállalkozás működtetéséhez szükséges szolgáltatást külső cégektől, szolgáltatóktól az üzemben belül rendelkezésre álló, megfelelően képzett munkaerő hiányában. A legtöbb ilyen üzemben (38 százalék) pályázatírásra bíztak meg külső szakértőt (9. ábra). A második leggyakrabban említett szolgáltatás az aratás, betakarítás gépi munkáihoz kapcsolódott. A külső szolgáltatásokat igénybe vevő üzemek közel negyede a növényvédelmi, a könyvelési, valamint a szállítási feladatokat vette igénybe a vállalkozáson kívülről, míg a szervizelési, karbantartási, illetve gépi talajmunkákat a vállalkozások zöme üzemben belüli erőforrásokkal oldotta meg.

1.1.6. A pályakezdőkkel kapcsolatos tapasztalatok

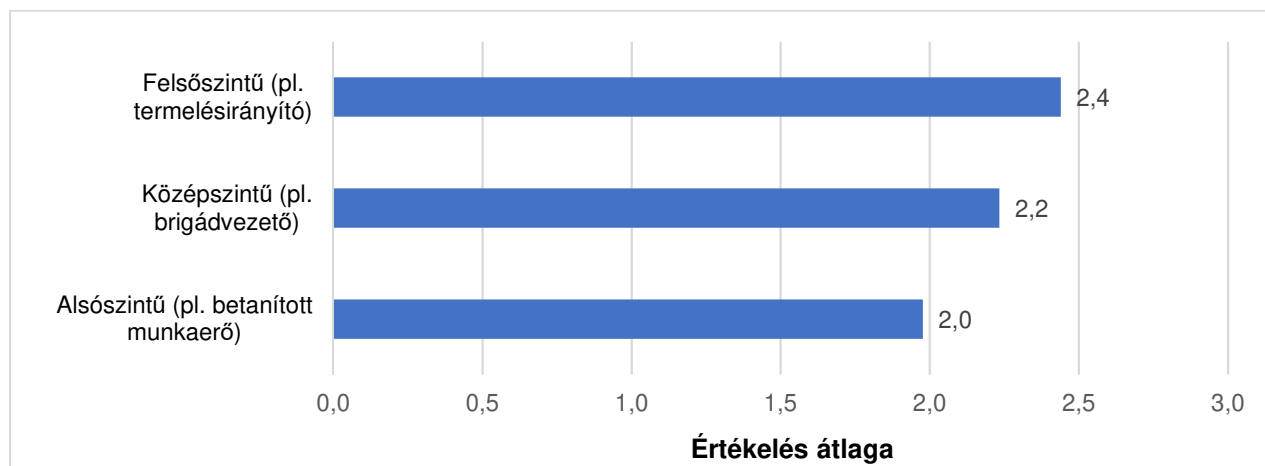
A felmérés az élelmiszer-gazdasági vállalkozások pályakezdő munkavállalókkal kapcsolatos tapasztalatait is feltárta azok körében, akik alkalmaztak ilyen munkaerőt.¹ Az alsószintű munkakörökben foglalkoztatott pályakezdők felkészültségét az üzemvezetők többsége (63,4 százalék) csak részben ítélte megfelelőnek. A kérdés megválaszolásában érintett 473 válaszadóból csupán négy értékelte kiválóra munkavállalóját. Közel azonos (11 és 13 százalék körüli) arányt képviseltek a jó és a nem megfelelő minősítést adók.

A középszintű munkakörökben dolgozó pályakezdők szakmai felkészültségével valamivel elégedettebbek voltak a válaszadók. A kérdésben releváns 411 válaszadó 56,7 százaléka ítélte részben megfelelőnek a dolgozók szakmai tudását. A válaszadók 30 százaléka jónak, 2,4 százaléka kiválónak ítélte a kezdő munkavállalók szakmai felkészültségét, 11 százaléka nem megfelelő minősítést adott.

¹ A válaszadók egy négyfokozatú skála segítségével értékelhették az újonnan pályára lépő alkalmazottakat, ahol az egyes értékek azt jelentette, hogy a pályakezdők szakmai felkészültsége jellemzően nem megfelelő, a négyes pedig azt, hogy kiváló.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari üzemvezetők a felsőszintű, vezetői munkakörökbe felvett munkavállalók felkészültségével voltak a legelégedettebbek, habár az értékelések átlaga ebben az esetben is csak 2,4 volt a maximális négyes értékből. A kérdés megválaszolásában érintett 364 válaszadó 44,5 százaléka jónak, 5,2 százaléka kiválónak tartotta a felvett kezdő munkavállalók szakmai kompetenciáját, a nem megfelelő minősítést adók aránya 11 százalék volt. Az értékelések átlagait a 10. ábra szemlélteti.

10. ábra: A pályakezdekők szakmai felkészültségére adott értékek átlagai a felmérésben részt vevő vállalkozások körében (1=nem megfelelő, 4=kiváló)

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A pályakezdekők szakmai elméleti ismereteivel a válaszadók 40 százaléka volt elégedett, többségük (36,8 százalék) jó, 3,7 százalékuk kiváló minősítést adott. Legtöbbször (52 százalék) csak részben találták megfelelőnek a pályakezdekők elméleti tudását, a pályakezdekők gyakorlati ismereteivel pedig csupán az üzemvezetők 14,8 százaléka volt elégedett, míg 36 százalékuk nem megfelelő minősítést adott, ami egyrészt a kezdő munkavállalók esetében érthető, ugyanakkor az eredmény ráirányítja a figyelmet a gyakorlati ismeretek és tapasztalatszerzés fontosságára már a szakképzésben töltött időszak alatt.

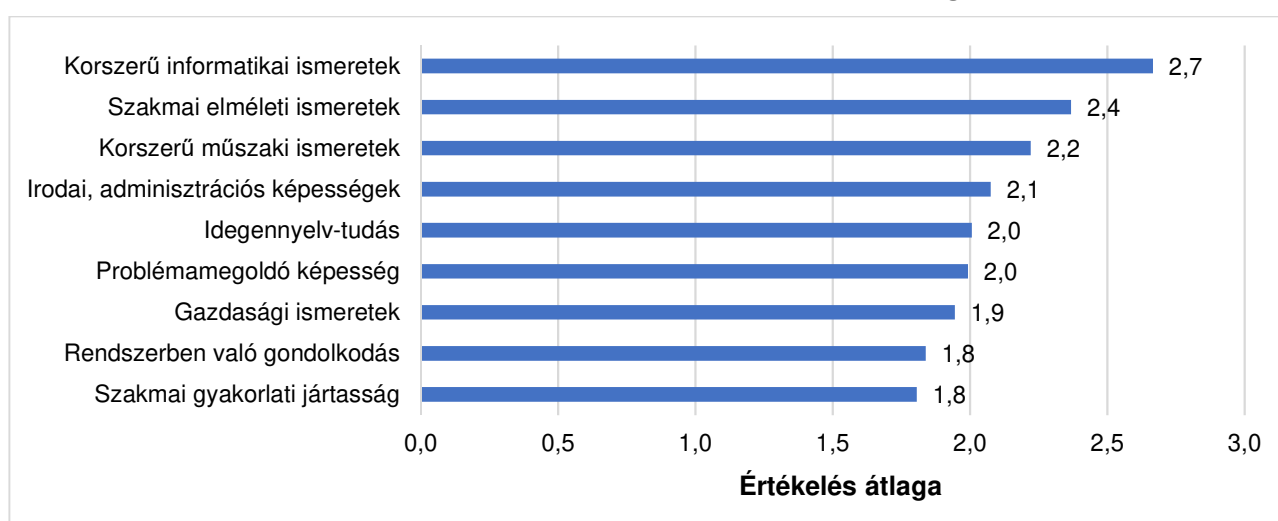
A pályakezdekők korszerű műszaki ismereteit a kérdésben releváns válaszadók több mint harmada ítélte megfelelőnek (29,7 százalék jónak, 4,6 százalék kiválóan), ugyanakkor 16,8 százalékuk ezt a képességet nem megfelelőnek minősítette. A kulcskompetenciák közül a pályakezdekők korszerű informatikai ismereteinek színvonalával voltak a legelégedettebbek a válaszadók, 45,4 százalékuk jónak, 14,8 százalékuk kiválóan ítélte pályakezdekője informatikai felkészültségét. A munkavállalók gazdasági ismeretei tekintetében éppen fordított a helyzet, a gyakorlati jártasság után ez volt a második leggyengébbre minősített kompetencia. A kérdésben releváns válaszadók mindössze 21,5 százaléka volt elégedett, a legrosszabb minősítést az üzemvezetők 28,3 százaléka adta. A pályakezdekők irodai, adminisztrációs képességeit, valamint idegennyelv-tudásának minőségét a válaszadók közepesen jónak ítélték a kérdésben releváns pályakezdekők esetében.

A mezőgazdaságban az ágazat sajátosságai nemcsak a vezetők, hanem a beosztottak részéről is megkövetelik a rendszerben való gondolkodás képességét, a munkafolyamatok egymásra épülésének, a termelés rendszerének átlátását. Ezt a készséget kétségkívül a gyakorlatban lehet elsajátítani, ezért nem meglepő, hogy a válaszadók ezt a képességet a pályakezdekők esetében meglehető-

sen gyengének minősítették, mindössze 16,8 százalékuk volt elégedett ezen a téren. A munkaválalók problémamegoldó képességét valamivel kedvezőbben ítélték meg a válaszadók, 22,4 százalékuk volt elégedett, a többség (52,2 százalék) csak részben megfelelő minősítést adott.

A fentieket összegezve a pályakezdők szakmai kompetenciáira és készségeire adott értékek átlagai alapján a válaszadók a fiatalok informatikai ismereteivel voltak a legelégedettebbek (átlag: 2,7), ezt követte a szakmai elméleti ismeret 2,4-es átlaggal, valamint a korszerű műszaki ismeretek (átlag: 2,2). Az üzemvezetők legkevésbé a pályakezdők szakmai gyakorlati jártasságával, valamint a rendszerben való gondolkodás képességével voltak elégedettek, amely készséget mindössze átlagosan 1,8-ra értékelték, de a gazdasági ismeretek is 1,9-es átlagértéket kapott (11. ábra).

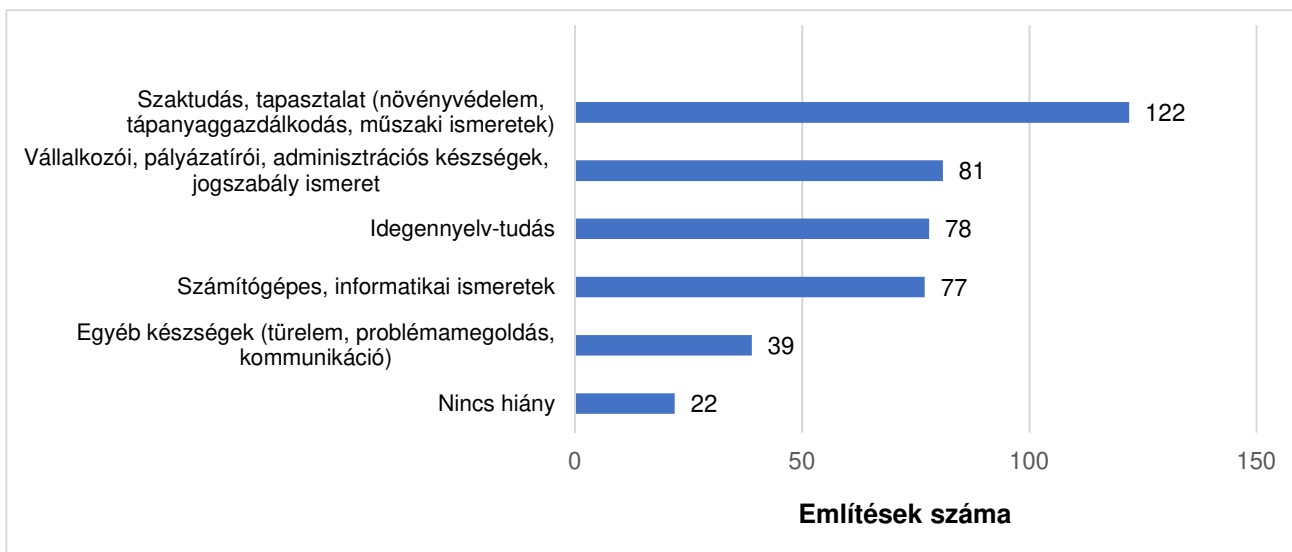
11. ábra: A pályakezdők szakmai kompetenciáira és készségeire adott értékek átlagai a felmérésben részt vevő vállalkozások körében (1=nem megfelelő, 4=kiváló)

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A vállalatvezetőket arról is megkérdeztük, hogy a vállalkozásban végzett munkájukhoz kötődően milyen tudásnak, képességnek, készségnek érzik a hiányát. A nyitott kérdésre összesen 413 válasz érkezett. A válaszok között a leggyakrabban valamilyen elméleti vagy gyakorlati szaktudás hiánya merült fel, elsősorban a növényvédelem, a tápanyag-utánpótlás, valamint a gépészeti, műszaki ismeretek vonatkozásában. Közel azonos számban (a válaszadók 19-20 százalékát érintően) említették az idegennyelv-tudás, a számítógépes és informatikai ismeretek, valamint a vállalkozásvezetéshez szükséges adminisztrációs, jogszabályi ismeretek hiányát. A vállalatvezetők tizede olyan egyéb kompetenciák elégtelenségét is említette, mint a problémamegoldó képesség, a dolgozókkal szembeni kommunikációs készség, a rendszerben való gondolkodás. Jelzésértékű, hogy mindössze 22 válaszadó gondolta úgy, hogy minden olyan készség és tudás birtokában van, ami a vállalatvezetéshez szükséges. A résztvevők által adott szabadszavas válaszok tematikus összegzését az említések száma szerint a 12. ábra tartalmazza.

12. ábra: A felmérésben részt vevő vállalatvezetők tudás- és kompetenciahiánya

Forrás: AMB-felmérés, 2016

1.1.7. A duális képzésben részt vevő vállalkozások tapasztalatai

A hazai élelmiszer-gazdasági vállalkozások a 2011. évi CLXXXVII. törvény alapján kapcsolódhatnak be a szakképzésben részt vevő tanulók gyakorlati képzésébe. Tekintve, hogy a tanuló-szerződéses együttműködés a munkaerő-utánpótlás egyik kulcsfontosságú eszköze lehet, az AMB-felmérés kiemelt hangsúlyt fektetett az agrárszakképzésben részt vevő tanulók gyakorlati oktatásában közreműködő üzemek tapasztalatainak részletes feltárására. Az elmúlt három évet tekintve a felmért vállalkozások 18,7 százaléka vett részt középfokú szakképzésben tanuló-szerződéssel, gyakorlati hely biztosításával. A vállalkozások 12,5 százaléka a felmérés időpontjában ugyan nem csatlakozott a programhoz, de tervezi a középfokú szakképzésben gyakorlóhelyként való részvételt.

Felsőfokú képzésben, hallgatói szerződéssel, gyakornoki hely biztosításával a felmért vállalkozások kisebb hányada vett részt: 8,3 százalékuk fogadott gyakornoki programban hallgatókat az elmúlt három évben és bő tizedük (11,2 százalék) tervezte, hogy bekapcsolódik ebbe a programba.

Tanulmányi kirándulás keretében a megkérdezettek közel ötöde (17,4 százalék) fogadott tanulókat vagy hallgatókat az elmúlt három évben, és bő tizedük tervezte ezt. Az előzőekhez képest kisebb (71,9 százalék) volt azoknak az aránya, akik nem is tervezték, hogy részt vesznek fogadó félként az elsősorban eseti leterheltséget jelentő tanulmányi kirándulások lebonyolításában. A felmért élelmiszer-gazdasági vállalkozások körében jellemző az egyszerre több gyakorlati képzési formában való részvétel: 62 üzem egyszerre két, 23 vállalkozás pedig mindhárom (tanulói, hallgatói szerződéses, illetve tanulmányi kirándulás keretében megvalósuló) képzési formába bekapcsolódott.

Az eredmények alapján az is megállapítható, hogy a gyakorlati képzésben való részvétel összefüggésben áll a vállalkozások méretével. A Pearson-féle korrelációvizsgálat alapján a gazdaságok által használt terület, az alkalmazottak száma, valamint a fogadott hallgatók létszáma között pozitív irányú összefüggés van: a nagyobb gazdaságok és vállalkozások jellemzően több tanulót fogadnak, mint a kisebb üzemek (4. táblázat).

4. táblázat: **A gazdaságok által használt termőterület, illetve alkalmazotti létszám és az elmúlt három évben fogadott tanulók/hallgatók számának korrrelációja**

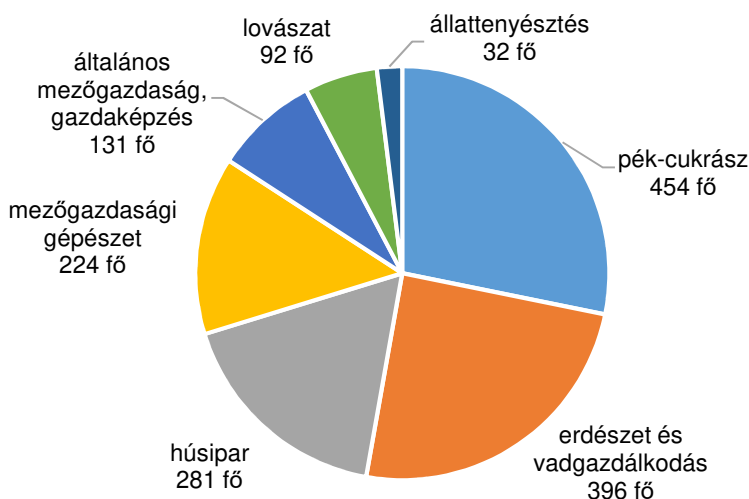
Korrreláció		Elmúlt 3 évben fogadott tanulók/hallgatók száma – középfők	Elmúlt 3 évben fogadott tanulók/hallgatók száma – felsőfők
A gazdaság összes termőterülete, ha	Pearson-féle korreláció	,202	,210
	Szignifikancia	,000	,000
	Válaszadók száma, fő	693	693
Alkalmazottak száma, fő	Pearson-féle korreláció	,258	,128
	Szignifikancia	,000	,000
	Válaszadók száma, fő	907	907

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az AMB-felmérés eredményei szerint a szakképzésben gyakorlólé hely biztosításával részt vevő üzemekben a fogadott tanulók száma növekvő tendenciát mutatott 2013 és 2016 között. A 2013/2014-es tanévben a felmérésben résztvevőknél 462 tanuló, a 2014/2015-ös tanévben 570 tanuló, a 2015/2016-os tanévben 675 tanuló töltötte gyakorlati idejét.²

Az AMB-felmérés keretében megkérdezett vállalkozások (lényegében a TAIR-adatbázis szakmacsoportok szerinti adataival megegyezően) az elmúlt 3 évben leginkább pék, cukrász, erdész, vadgazda, húsipari, mezőgazdasági gépész, általános mezőgazdász, lovász és állattenyésztési szakmákban tanuló fiatalokat fogadtak tanuló szerződéses jogviszony keretében. A többi megnevezett szakképesítésben tíznél kevesebb az elmúlt három év folyamán fogadott tanulók létszáma (13. ábra).

13. ábra: **A felmért vállalkozások által fogadott tanuló szerződéses tanulók szakma szerinti megoszlása**

Forrás: AMB-felmérés, 2016

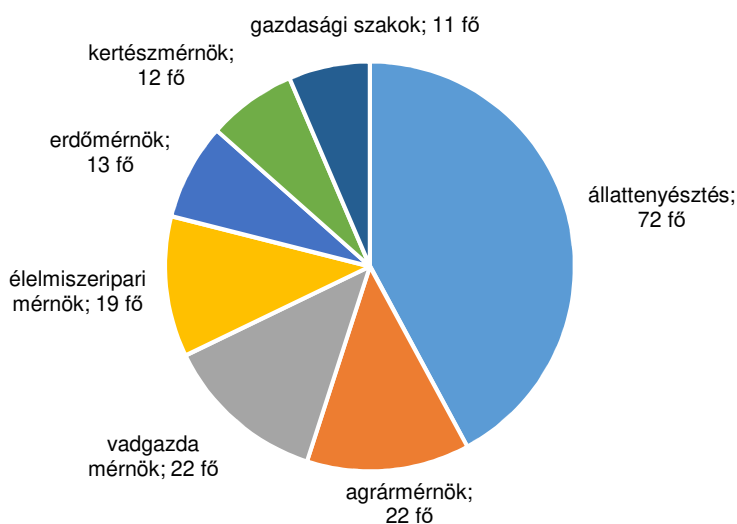
A felmérésben részt vevő vállalkozások főtevékenysége alapján meghatározott ágazatok szerint a tanuló szerződéses diákok legnagyobb része (38,8 százalék) az élelmiszeriparban töltötte a gyakorlati idejét. Ezt követték a szolgáltató cégek 16,3 százalékkal, majd az erdőgazdálkodás következett,

² A 2016. évi havi átlaglét szám alapján a felmérésben részt vevő vállalkozások az összes tanuló szerződéses keretében gyakorlati képzésben részt vevő szakközépfiskolai tanulók 11,9 százalékát fogadták.

amely ágazatban a szerződéses tanulók 12,9 százaléka szerzett gyakorlatot. Az állattenyésztésben ez az arány 10,3, a szántóföldi növénytermesztésben 9,9, a vegyes gazdálkodás esetében pedig 8,6 százalék volt. A főtevékenységként kereskedelemmel és kertészettel foglalkozó felmért vállalkozások alig fogadtak szerződéses tanulókat a vizsgált időszakban (2,0 és 0,4 százalék).

Felsőoktatásban részt vevő hallgatókat szintén évről évre növekvő számban fogadtak a vállalkozások hallgatói szerződés keretében, bár az így fogadott diákok száma csak 15 százaléka a tanuló-szerződéses tanulók számának. A 2013/2014-es tanévben a felmérésben résztvevőknél 58 hallgató, a 2014/2015-ös tanévben 90 hallgató, a 2015/2016-os tanévben 105 hallgató töltötte gyakornoki idejét. A válaszadók a legnagyobb számban állattenyésztő szakmérnök, agrármérnök, vadgazda és élelmiszeripari mérnök hallgatókat fogadtak, mellettük az erdőmérnökök, kertészmérnökök, valamint a gazdasági szakokon tanulók száma volt jelentősebb (14. ábra).

14. ábra: A felmért vállalkozások által fogadott hallgatói szerződéses tanulók szakirány szerinti megoszlása

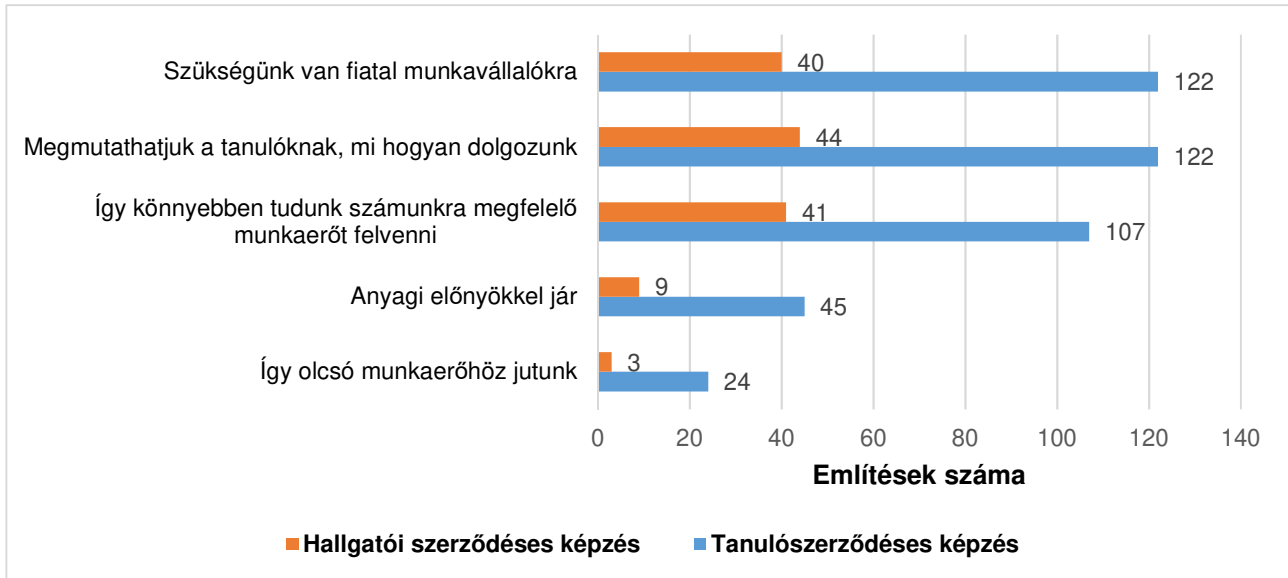

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A hallgatói szerződéssel rendelkezők megoszlása ágazatok szerint a tanuló-szerződéses diákokéhoz hasonló képet mutatott, bár ebben az esetben a szolgáltatást nyújtó vállalkozások kerültek első helyre, ahol a hallgatók 26,2 százaléka töltötte a gyakorlati idejét. Az élelmiszeriparban 23,0, az erdőgazdálkodásban 20,2, a szántóföldi növénytermesztésben 14,2 százalékuk helyezkedett el hallgatói szerződéssel. Az állattenyésztőkhöz a hallgatók 7,1 százaléka jutott el, végül a főtevékenységként kertészettel, kereskedelemmel és vegyes gazdálkodással foglalkozó felmért üzemeknél alig néhány diák vett rész hallgatói szerződéssel gyakornoki munkában (5,5, 2,7 és 1,1 százalék).

A gyakorlati képzésben részt vevő élelmiszer-gazdasági vállalkozások túlnyomó többsége a pályakezdő munkavállalók iránti kereslete, a potenciális munkaerő pályára állítása, betanítása, a munkaerő-utánpótlás lehetősége miatt kapcsolódott be a tanulói, illetve a hallgatói szerződéses képzésbe. Az anyagi tényezők (pl. a gyakorlati képzéssel járó juttatások, olcsó munkaerő) ugyanakkor a felmérés eredményei szerint kevésbé hangsúlyos szempontjai voltak a duális képzésben történő részvételnek. Egyéb okot összesen 23 válaszadó jelölt meg, jellemzően személyes indokokat (például közvetlen családtagnak, ügyfelek gyermekeinek biztosítják a gyakorlatszerzés lehetőségét szívességből) (15. ábra).

15. ábra: A gyakorlati képzésben történő részvételük a felmért vállalkozások körében

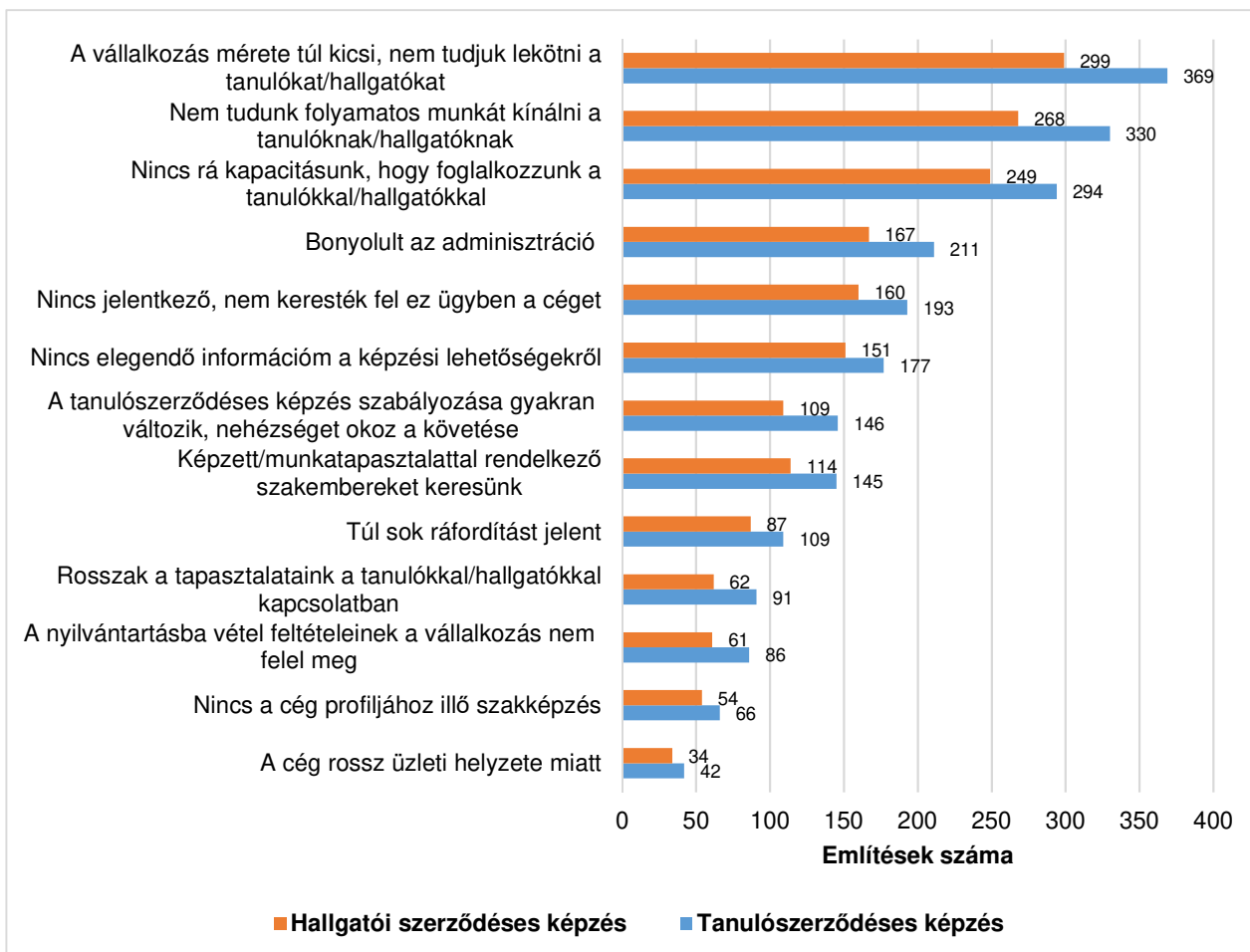

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A tanulói és a hallgatói szerződésekkel kapcsolatos tájékoztatással, információellátottsággal a tanulókat, hallgatókat fogadó válaszadók többsége elégedett volt, a jogi szabályozást ugyanakkor csak közepesen jónak értékelték. Elsősorban a vonatkozó jogszabályok életszerűsége, gyakorlati alkalmazhatósága, valamint a szerződésekkel járó adminisztráció jelentett nehézséget a gyakorlati képzésben már jelenleg is részt vevő vállalkozások számára. A tanulói, illetve a hallgatói szerződéses gyakorlati képzésekkel leginkább a mintaátlagnál alacsonyabb iskolai végzettségű, szántóföldi növénytermesztéssel, állattenyésztéssel, valamint szolgáltatásnyújtással foglalkozó vállalatvezetőknek voltak nehézségei.

Az AMB-felmérés kitért a duális agrárszakképzésben jelenleg részt nem vevő vállalkozások/gazdaságok gyakorlati képzéssel kapcsolatos véleményének feltárására is. Mind a tanulói, mind a hallgatói szerződéses gyakorlati képzéssel kapcsolatban nehézségként merült fel – a kérdésben releváns válaszadók felét érintően – a vállalkozás/gazdaság kis mérete, amely nem teszi lehetővé a tanuló/hallgatók folyamatos foglalkoztatását. Mindemellett a vállalkozások vezetői/képviselői a kapacitáshiányt, a bonyolult adminisztrációt, a jelentkezők hiányát, valamint a gyakorlati képzési lehetőségekkel kapcsolatos információhiányt és a jogszabályi környezet gyakori változását jelölték meg a duális képzéstől való távolmaradás legfőbb okaként (16. ábra).

16. ábra: A gyakorlati képzéstől való távmaradás okai a felmért vállalkozások körében

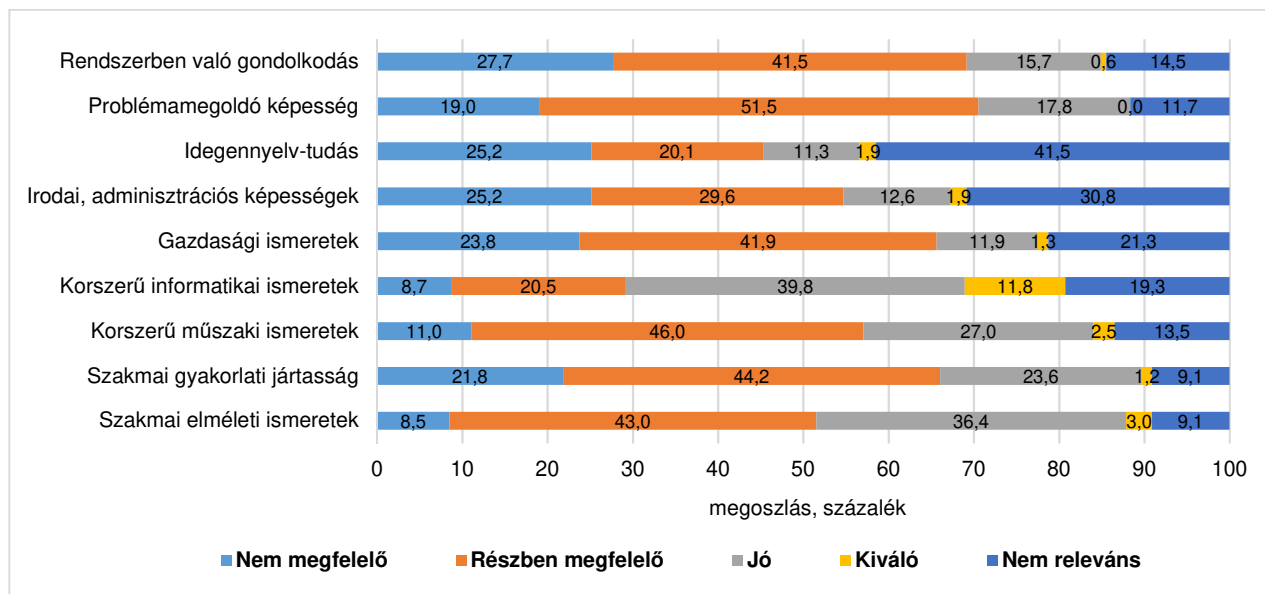

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A kutatás feltárta a tanuló szerződéses tanuló, gyakornokok felkészültségével kapcsolatos vállalkozói tapasztalatokat, véleményeket is. A felsorolt kompetenciák közül a válaszadók a legkevésbé releváns területnek az idegennyelv-tudást, illetve az irodai, adminisztrációs képességeket tekintették. Akik ugyanakkor e készségeket relevánsnak ítélték, rendszerint elégedetlenek voltak a fogadott tanulóik/hallgatóik vonatkozó kompetenciáival.

A tanuló szerződéses tanuló esetében a felsorolt kilenc kompetenciaterület közül az általános informatikai ismeretek terén voltak a legelégedettebbek, a válaszadók 51,6 százaléka ezt a készséget kimondottan jónak, illetve kiválóan értékelte. A gyakorlati készségek közül markáns problémaként jelentkezett a rendszerben való gondolkodás, a szakmai gyakorlati jártasság, valamint a problémamegoldó képesség hiánya. Az elméleti jellegű ismeretek tekintetében különösen a tanuló gazdasági ismereteit, idegennyelv-tudását, valamint az irodai, adminisztrációs készségeket ítélték elégtelennek a válaszadók (17. ábra).

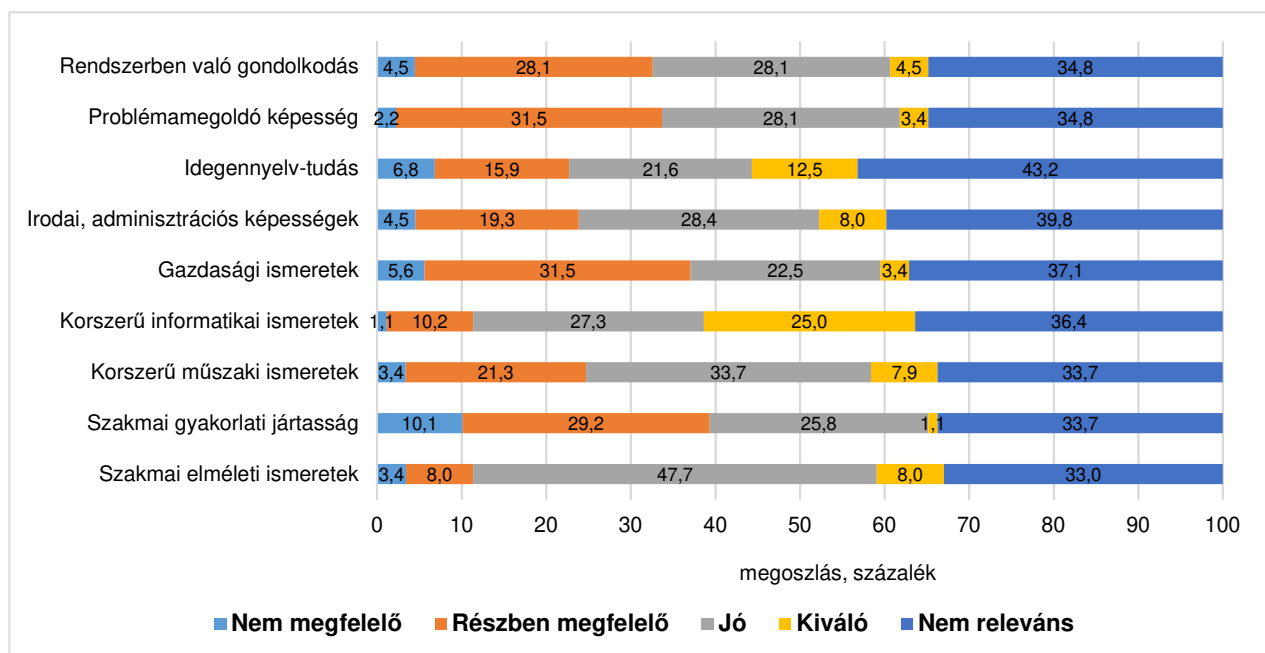
17. ábra: Tanulószerződéses tanulók ismereteivel kapcsolatban vélemények a felmért vállalkozások körében

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A hallgatói szerződéssel fogadott diákok esetében legnagyobb arányban a szakmai gyakorlati jártasság hiányát emelték ki a válaszadók. Ezt követte a problémamegoldó képesség és a rendszerben való gondolkodás hiánya, amely képességek a felsőfokú végzettséget igénylő munkakörök esetében kiemelt jelentőséggel bírnak. A hallgatók szakmai elméleti, illetve korszerű informatikai ismeretei tekintetében ugyanakkor elégedettebbek a válaszadók, az előbbieket 55,7, az utóbbiakat 52,3 százalékuk minősítette jónak vagy kiválóan (18. ábra).

18. ábra: Hallgatói szerződéses tanulók ismereteivel kapcsolatban vélemények a felmért vállalkozások körében

Forrás: AMB-felmérés, 2016

A felmérés nyitott kérdés keretében tárta fel a mintába került vállalkozások agrárszakképzési rendszerrel kapcsolatos véleményét, javaslatait. Az agrárszakképzés fontosságát jelzi, hogy a megkérdezett élelmiszer-gazdasági vállalkozások képviselői közül 485 fő fogalmazott meg valamilyen konkrét véleményt, javaslatot a kérdéskörrel kapcsolatban.

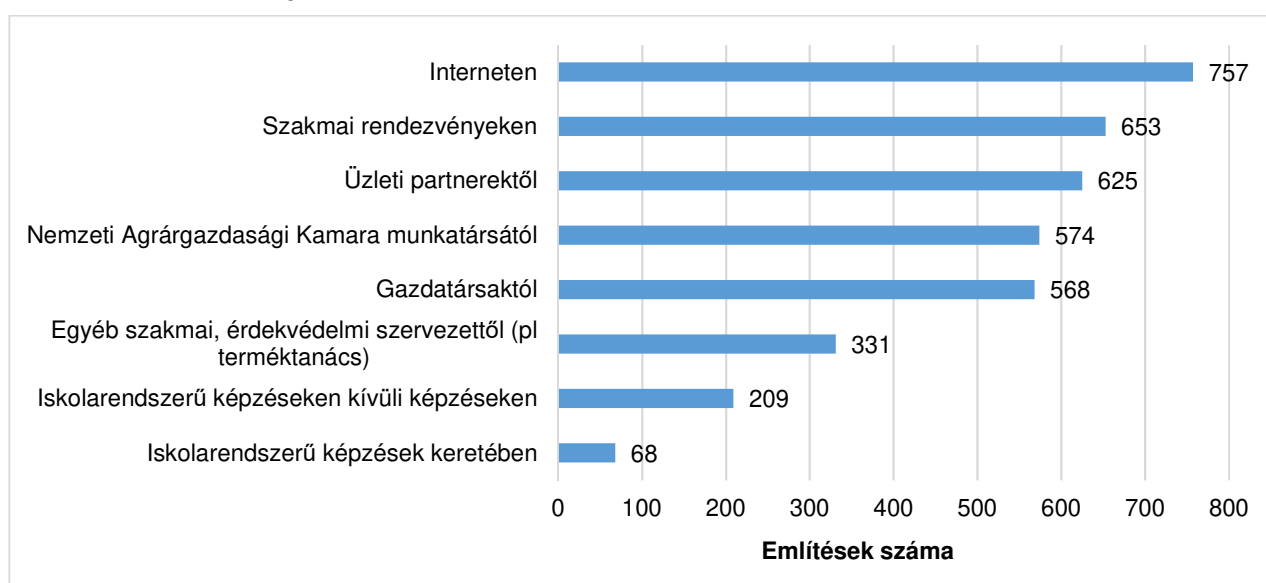
A legtöbben a szakképzésben részt vevő tanulók gyakorlati ismereteinek, tapasztalatszerzési lehetőségeinek bővítését, az élelmiszer-gazdasági vállalkozások szakképzésben történő részvételének növelését, a képzőintézmények és a gyakorlati helyek közötti együttműködések elmélyítését emelték ki, ami a megkérdezettek szerint a szakképzési rendszert érintő jogszabályi környezet egyszerűsítését igényelné.

További javaslatként merült fel a tangazdasági rendszer visszaállítása, a tanműhelyek felszerelése magas színvonalú, korszerű technológiai eszközökkel, az iskolarendszerű képzésben legalább két-éves kötelező szakmai gyakorlat bevezetése, valamint a szakmai követelményrendszer megerősítése. Mindemellett az oktatott tananyag aktualizálása, valamint a szakképzésben részt vevő oktatói gárda továbbképzése, gyakorlati tudásának, technológiai, műszaki, informatikai ismereteinek bővítése fogalmazódott meg javaslatként.

1.1.8. A szakmai információkhoz való hozzáférés forrásai

A vizsgálat keretében felmérésre kerültek az élelmiszer-gazdaságban működő vállalkozások információszerzésének, szakmai tájékozódásának jellegzetes csatornáit. A felmérés azt az eredményt hozta, hogy az ágazat szereplői döntő részt (83,5 százalék) interneten keresztül tájékozódtak, mindemellett a szakmai rendezvények (72 százalék), az üzleti partnerek (68,9 százalék) jelentették a szakmai információkhoz való hozzáférés elsődleges forrásait. A szakmai, érdekvédelmi szervezetek közül a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara a válaszadók közel kétharmadának (63,3 százalék) nyújtott a gazdálkodásban/vállalatműködtetésben hasznosítható információt, míg az egyéb szakmai szervezeteken (pl. terméktanácsok) keresztül a megkérdezettek kevesebb mint harmada (36,5 százalék) tájékozódott (19. ábra).

19. ábra: Szakmai tájékozódás, információszerzés forrásai a felmért vállalkozások körében

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az iskolarendszerű képzések a válaszadók alig tizedének (7,5 százalék), az iskolarendszeren kívüli képzések negyedüknek (23,0 százalék) jelentenek a szakmai kérdésekben hiteles ismereteket közvetítő információforrást. A hagyományos ismeretközvetítő eszközök közé sorolható nyomtatott sajtót, illetve a szakkönyveket, szakmai kiadványokat a válaszadók töredéke (4,7 százalék) tartja az információszerzésben releváns tájékozási pontnak.

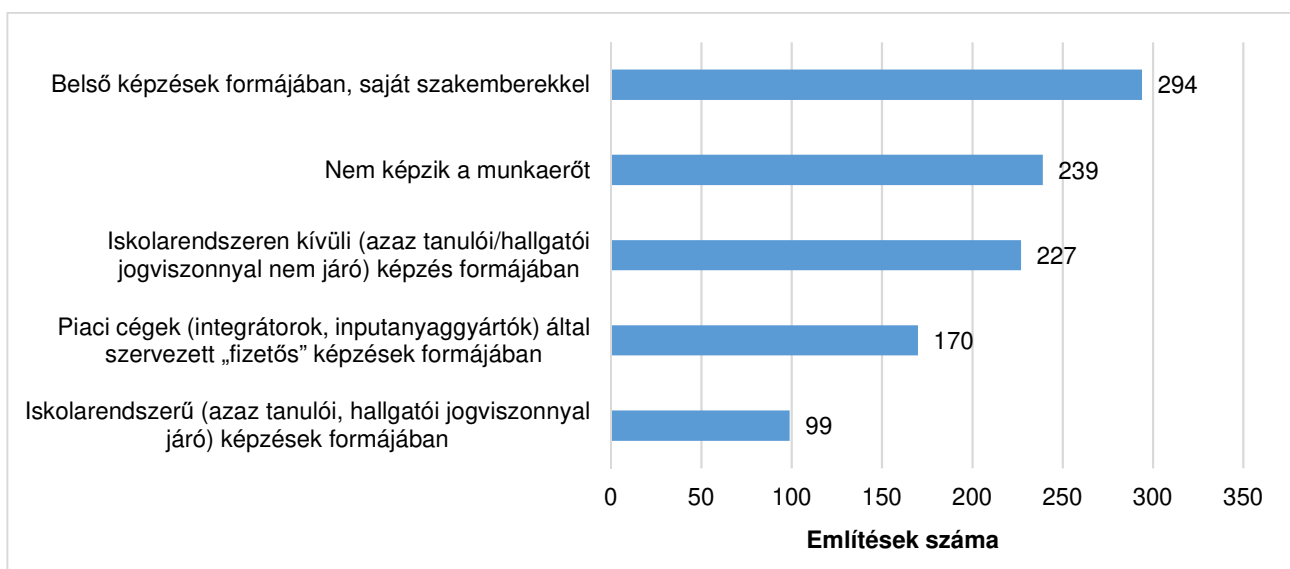
1.1.9. Az alkalmazottak képzésével kapcsolatos stratégiák

Az AMB-felmérés kitért a vállalkozásoknál alkalmazott munkaerő továbbképzésével, szaktudásának gyarapításával kapcsolatos stratégiákra. Általánosságban elmondható, hogy a felmért élelmiszer-gazdasági vállalkozások fontosnak és szükségesnek tartották az alkalmazotti kör tudásának folyamatos bővítését: a megkérdezettek 73 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a munkaerő képzésére hangsúlyt helyez és ennek érdekében lépéseket tett.

A vállalkozások elsősorban iskolarendszeren kívüli, tanulóí/hallgatói jogviszonnyal nem járó szakmai továbbképzések keretében biztosították az alkalmazottaik képzését. Legnépszerűbbek a belső képzések, amelyeket gyakorta saját szakemberek bevonásával valósítottak meg, lehetővé téve a vállalatban belül felhalmozott rész tudás és szakmai tapasztalat célzott átadását. A nem iskolarendszerű képzések közül kiemelhetők a piaci cégek (integrátorok, inputanyaggyártók) által szervezett „fizetős” képzések, amelyeket a megkérdezett válaszadók közel ötöde vett igénybe (20. ábra).

A 2016-os évet tekintve iskolarendszeren kívüli képzésben a vállalkozások negyede részesítette alkalmazottait, cégenként átlagosan 3,5 munkavállalót. Iskolarendszerű képzést a vállalkozások 11 százaléka biztosított alkalmazottai részére 2016-ban, akik éltek ezzel a lehetőséggel, átlagosan 2 főt iskoláztak be. Jellemzően a nagyobb földterületen gazdálkodó, magasabb iskolai végzettségű/szakképzetségű gazdaságvezetők fektettek hangsúlyt a munkaerő szakmai képzésére. Az alkalmazotti létszám nagysága mind az iskolarendszerű, mind az iskolarendszeren kívüli képzési aktivitással erős pozitív irányú, szignifikáns összefüggést mutatott.

20. ábra: A vállalkozásoknál alkalmazott munkaerő képzésének formái a felmért vállalkozások körében

Forrás: AMB-felmérés, 2016

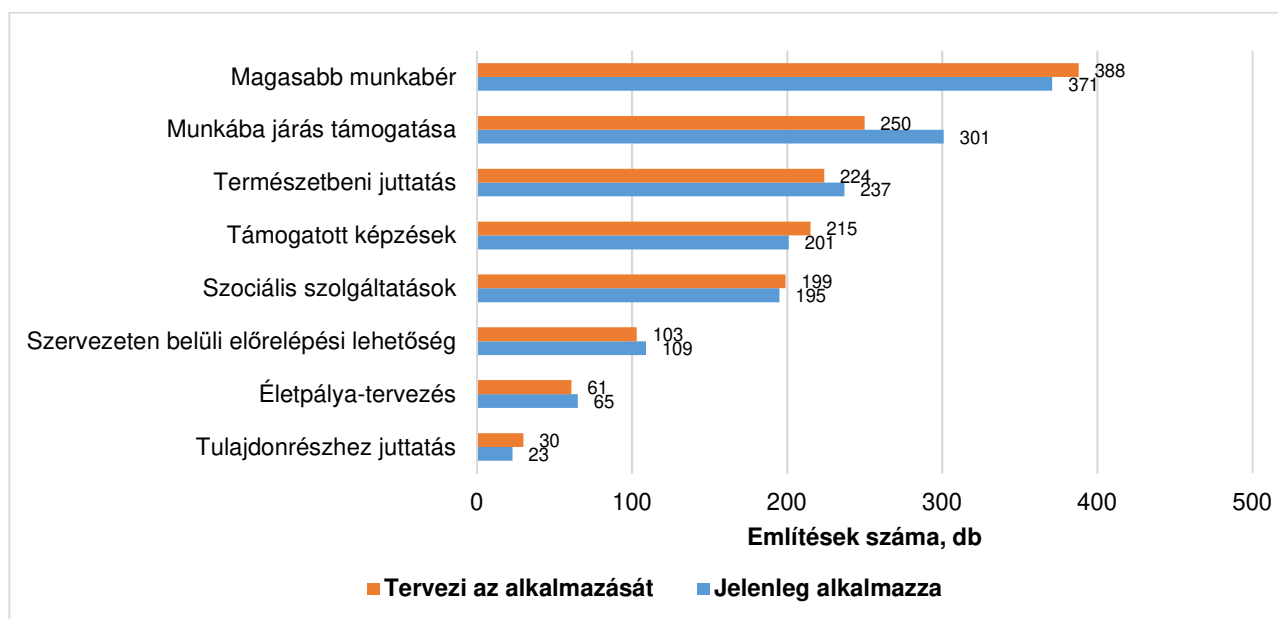
Az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli képzésekre együttesen érvényes, hogy azokat az erdőgazdálkodást és alapanyag-feldolgozást (pl.: húsfeldolgozás, édességgyártás, malomipari termékek, kenyér, friss pékáru gyártása) folytató vállalkozások veszik nagyobb arányban igénybe. Az iskolarendszeren kívüli képzésekre még viszonylag nagyszámú alkalmazottat küldenek a fő tevékenységükként állattenyésztést megjelölő vállalkozások is.

1.1.10. A munkaerő-ösztönzés eszközei

A kutatás kitért az élelmiszer-gazdaságban működő vállalkozásokban alkalmazott munkaerő-ösztönzési eszközök felmérésére is. Az eredmények szerint a megkérdezett élelmiszer-gazdasági vállalkozások 59,0 százaléka alkalmaz valamilyen, jellemzően több eszköz együttes használatán alapuló megoldást az alkalmazottak teljesítményének növelése érdekében.

A megkérdezett élelmiszer-gazdasági vállalkozásokban elsődlegesen munkabéremeléssel igyekeztek ösztönözni az alkalmazottakat, a válaszadók mintegy 40,9 százaléka élt 2016-ban ezzel az ösztönzési formával. Emellett a munkába járás támogatása (33,2 százalék) és a természetbeni támogatások (26,1 százalék) voltak népszerű ösztönzési eszközök. A tudásbővítés versenyképességnövelő szerepének felismerését jelzi, hogy a jelenleg alkalmazott ösztönzési formák közül az említések száma alapján a munkahely által biztosított képzési lehetőség a sorban a negyedik volt (22,2 százalék), megelőzve a szociális szolgáltatások nyújtását (21,5 százalék) (21. ábra).

21. ábra: A vizsgálat időpontjában alkalmazott és tervezett munkaerő-ösztönzési eszközök a felmért vállalkozások körében

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az eredmények mindemellett arra hívják fel a figyelmet, hogy az élelmiszer-gazdasági vállalkozások egyelőre kisebb hangsúlyt fektetnek a tudatos munkaerő-gazdálkodást feltételező szervezetten belüli előrelépési lehetőségek biztosítására (12,0 százalék), az életpálya-tervezésre (7,2 százalék) vagy a munkaerő hosszú távú elkötelezettségét megteremtő tulajdonrészhez juttatásra (2,5 százalék). Többet a 907 élelmiszer-gazdasági vállalkozás közül 23-ban alkalmazták az adatfelvétel időpontjában, bevezetését is csak mindössze 30 üzem vette fontolóra.

Az „egyéb munkaerő-ösztönzési eszközök” széles spektrumon mozogtak, noha a megkérdezett vállalkozások szűkebb körénél, mindössze 17 üzemben alkalmazták azokat. Az egyéb juttatások között jelent meg a vállalkozások saját üzleteiben történő kedvezményes vásárlási lehetőség, a lakhatási támogatás, a munkaruha biztosítása, a családbarát, kiszámítható munkafeltételek, a rugalmas munkaidő, gépjárműátadás dolgozói használatra, valamint a jó teljesítményt nyújtó, elkötelezett dolgozók premizálása teljesítményalapú bónuszrendszer alkalmazásával.

A munkaerő-ösztönzés gyakorlata a többváltozós elemzések tanulsága szerint összefüggésben áll a vállalatmérettel, valamint az ágazattal: a legnagyobb arányban a kertészeti, erdőgazdálkodó, vegyes gazdálkodást folytató, illetve élelmiszeripari tevékenységet végző közepes és nagyobb méretű vállalatok alkalmazták a munkaerő-ösztönzés különböző formáit (5. táblázat).

5. táblázat: **A felmért gazdaságok által használt földterület és alkalmazotti létszám az alkalmazott munkaerő-ösztönzési eszközök szerint**

Alkalmazott ösztönzési eszköz	A gazdaságok átlagos termőterülete, ha	Érintettek száma, fő	Átlagos alkalmazotti létszám, fő	Érintettek száma, fő
Magasabb munkabér	552,6	265	20	371
Munkába járás támogatása	1 018,3	219	33	301
Természetbeni juttatás	1 088,5	191	22	237
Támogatott képzések	1 486,0	145	35	201
Szociális szolgáltatások	1 414,4	145	37	195
Szervezetbeni előrelépési lehetőség	2 249,2	65	60	109
Életpálya-tervezés	211,3	42	32	65
Tulajdonrészhez juttatás	186,0	23	5	23

Forrás: AMB-felmérés, 2016

Az eredmények feldolgozása során K-közép klaszterelemzéssel azonosítottuk az élelmiszer-gazdasági vállalkozások munkaerő-utánpótlási stratégiáit. A klaszterképzésnél a változók közötti összefüggések erősségének vizsgálatát követően az üzemvezető legmagasabb iskolai végzettségét, mezőgazdasági szakképzettségét, életkorát, valamint a munkaerő-ösztönzés során alkalmazott eszközrendszerrel vettük figyelembe. Többet komplex mutatóként az alkalmazott eszközök összetétele alapján, faktoranalízissel képeztük.

A fenti változók alapján a klaszterelemzés során a munkaadók három csoportját azonosítottuk 649 üzem típusokba rendezésével.

- a) A klaszterképzésnél figyelembe vett üzemek közel harmada (183 üzem) tudatos munkaerő-gazdálkodást folytatott, rendszeresen képezte alkalmazottait, aktívan részt vett az utánpótlás-nevelésben, szerepet vállalt a szakképzésben, illetve a felsőoktatásban tanulók gyakorlati képzésében. E vállalkozások jellemzően a nagyobb méretű, magasabb foglalkoztatotti létszámmal és nagyobb földterülettel rendelkező üzemek közül kerültek ki.

- b) Az üzemek másik csoportját azok a képzett gazdaságvezetőkkel rendelkező kisebb méretű vállalkozások alkották (177 üzem), amelyek felismerték a munkaerőbe történő befektetés versenyképesség- és alkalmazkodóképesség-növelő szerepét, azonban méretüknél fogva a munkaerő fejlesztését célzó lehetőségeik korlátozottabbak voltak.
- c) Az üzemek harmadik csoportját az átlagnál képzetlenebb üzemvezetők által irányított, a munkaerő fejlesztését az üzemszintű fejlesztések rangsorában hátrasoroló 289 darab vállalkozás képezte.

Az élelmiszer-gazdasági vállalkozások klaszterekbe sorolása lehetőséget nyújt arra, hogy beazonosítsuk a humán erőforrás-menedzsment stratégiáit, ezáltal többek között az agrárszakképzéshez kapcsolódó fejlesztési igényeket is. Összességében a felmérés eredményei szerint az átlagosnál alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkező vezetők által működtetett, kisebb méretű vállalkozások azok, ahol a humántőke-háttér megteremtése és fejlesztése nehézségekbe ütközik, így ez a célcsoport igényli leginkább a szükségletekre szabott támogatási és mentorálási eszközrendszer kialakítását.

2. Az agrárszakképzés helyzete

2.1. Az agrárszakképzés intézményi háttere

A hazai környezetben az 1040/2015. (II. 10.) Kormányhatározattal elfogadott „Szakképzés a gazdaság szolgálatában” című országos szakképzésfejlesztési koncepció adott új keretet a szakképzési rendszert érintő reformfolyamatnak. A koncepció legfőbb célkitűzése a XXI. századi kihívásokhoz (pl.: új iparágak megjelenése, digitalizáció, informatika és ipar összeolvadása) történő alkalmazkodás érdekében a duális szakképzés kiterjesztése, a szakképzésbe történő beiskolázás kereteinek tágítása, valamint a szakképzési centrumokra alapozott, hálózati jelleggel működő szakképzési intézményrendszer kialakítása és működtetése.

A szakképzés hazai rendszerét érintő reformfolyamat részeként a nemzeti köznevelésről szóló 2015. évi LXV. törvény 99/D. § (1) és (2) bekezdése, valamint a szakképzésről szóló 2011. évi CLXXXVII. törvény 92/A.§ (12) bekezdése alapján 2016. szeptember 1-jétől a középfokú oktatást folytató intézmények nevei és ellátott feladatai is jelentős mértékben módosultak (22. ábra). A korábbi speciális szakiskolák neve szakiskolává és készségfejlesztő iskolává módosult, a korábbi speciális szakiskolák neve szakközépiskolává változott, a szakközépiskolák szakgimnáziumokká alakultak át³.

22. ábra: A középfokú oktatási intézmények szerkezetének változása

Forrás: KSH, 2017

A hazai szakképzési reform részeként született meg az 1248/2015. (IV. 23.) Kormányhatározat alapján a Tessedik Sámuel Agrárszakképzési Koncepció, amely a fentiekben említett Szakképzés a gazdaság szolgálatában című országos szakképzésfejlesztési koncepcióval összhangban az agrárszakképzési rendszer átalakítását, a gazdasági igényekkel összehangolt, versenyképes iskolai rendszerű szakképesítés biztosítását, valamint az intézményi finanszírozás hatékonyabb megvalósítását határozta meg fő célkitűzésként.

Az agrárszakképzés átalakítása szempontjából meghatározó stratégiai dokumentuma Magyarország Élelmiszergazdasági Programja is (FM, 2017), amely a 2016–2050 közötti időszak vonatkozásában kiemelt feladatként határozza meg a gyakorlati képzés megerősítését a szakképző iskolai

³ Az új rendszerű szakközépiskolákban a tanulók az első három évben szakképesítést szerezhetnek, ezt követően lehetőségük van további két, érettségire felkészítő évfolyam elvégzésére, majd érettségi vizsgát tehetnek. Ebben az iskolatípusban 3+2 éves képzés folyik. A szakgimnáziumokban az első négy év elvégzése után szakmai érettségit tehetnek a tanulók, további egy évfolyam elvégzésével érettségéhez kötött szakképesítést szerezhetnek. Az érettségit adó középiskola fogalma is módosult: míg korábban a gimnázium és szakközépiskola tartozott ebbe a kategóriába, a jelenlegi rendszerben a szakközépiskola, gimnázium és szakgimnázium együttesére terjed ki.

hálózatra alapozott gyakorlati tudásközpontok, szakterület-specifikus mintatangzdaságok kialakításával. Mindemellett célként fogalmazza meg a tanulói háttérrel összefüggésben az agrárszakmákhoz való hozzáférés lehetőségének megteremtését, valamint az oktatásban, szakképzésben, kutatás-fejlesztésben érdekelt szervezetek közötti együttműködések kiszélesítését

A hazai szakképzési rendszert érintő reformfolyamat eredményeként a tiszta profilú vagy időközben azzá váló agrárszakképző intézmények 2013 szeptemberében a Földművelésügyi Minisztérium fenntartása és koordinációja alá kerültek át.⁴ A fenntartóváltás elsődleges célja a kihívásokra hatékonyabban reagáló agrárszakképzés megteremtése, a képzés minőségének összehangolt, egységes elvek alapján történő fejlesztése volt. E célból a szaktárca által oktatható szakképesítések körét a szakképzési törvény szabályozta, ennek alapján az KJ 6. mellékletében meghatározott szakképesítéseket iskolai rendszerben az állami fenntartók közül csak a Földművelésügyi Minisztérium által fenntartott iskolákban oktathatják, más fenntartók pedig az FM engedélyével.

Magyarországon a Közoktatási Információs Rendszer (KIR) 2017. júniusi adatai szerint 221 feladatellátási helyen zajlik élelmiszer-gazdasági és mezőgazdasági szakmacsoportban szakképzés. A 221 élelmiszer-gazdasági feladatellátási hely közül 173-ban mezőgazdasági szakmacsoport oktatása, 85-ben élelmiszeripari szakmacsoportba tartozó képzés zajlik, közülük 37-ben együttesen mezőgazdasági és élelmiszeripari képzés is megvalósul.

6. táblázat: **Az FM-fenntartású feladatellátási helyek szakmacsoportok szerinti adatai, 2017**

Régió	Szakmacsoport				
	élelmiszeripari	mezőgazdasági	környezetvédelmi, vízgazdálkodási	vendéglátás, turisztikai	egyéb*
Észak-Magyarország	2	5	0	1	0
Észak-Alföld	6	10	1	4	4
Dél-Alföld	7	15	3	1	4
Közép-Magyarország	5	8	1	3	2
Közép-Dunántúl	3	6	0	1	0
Nyugat-Dunántúl	3	6	2	0	2
Dél-Dunántúl	3	7	1	1	1
Összes	29	57	8	11	13

Megjegyzés: * Egészségügy, elektrotechnika-elektronika, építészet, faipar, gépészet, informatika, kereskedelem-marketing, üzleti adminisztráció, könnyűipar, közigazdaság, oktatás.

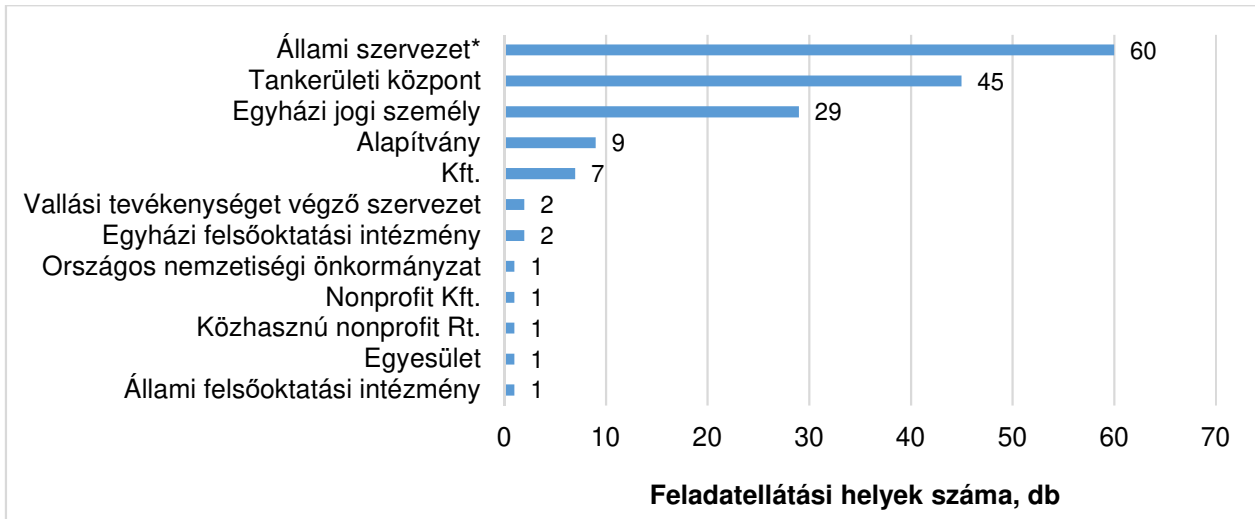
Forrás: KIR-intézménytörzs (2017. október)

A KIR-adatok alapján az FM koordinációjával összességében 48 szakképző intézmény működik 66 feladatellátási hellyel. A minisztériumi fenntartású intézmények mindegyike szakgimnáziumi képzést folytat, 45 intézményben szakközépiskolai képzés, négy intézményben gimnáziumi képzés, egy intézményben szakiskolai nevelés is történik. Az FM fenntartásában lévő szakképzők közül 30 intézmény biztosít kollégiumi nevelést tanulói részére. A 48 intézményhez tartozó 66 feladatellátási hely közül 29 intézményben élelmiszeripari ismeretekkel kapcsolatos képzés, 57-ben mezőgazdasági ismeretekkel kapcsolatos oktatás valósul meg. A minisztériumi fenntartású intézmények között 21 olyan található, ahol mind élelmiszeripari, mind pedig mezőgazdasági szakmacsoportba tartozó képzésben részt vehetnek a tanulók (6. táblázat). Az FM fenntartásában működő intézményekben a

⁴ Ezzel párhuzamosan 500 szakképzést folytató intézmény az addigi fenntartó, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ irányítása alól az NGM irányítása alá került át.

szűk értelemben vett agrárszakképzés mellett a környezetvédelmi, vízgazdálkodási, valamint a vendéglátás és turisztika szakmacsoportokat oktató feladatellátási helyek száma jelentősebb, az előbbi 8, az utóbbit 11 minisztériumi fenntartású feladatellátási helyen oktathatják a KIR-adatok alapján.

23. ábra: A nem FM-fenntartású, agrárképzést folytató feladatellátási helyek megőszlása fenntartói háttér szerint

Megjegyzés: * Nemzetgazdasági Minisztérium, Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság.
Forrás: KIR-intézménytörzs (2017. október)

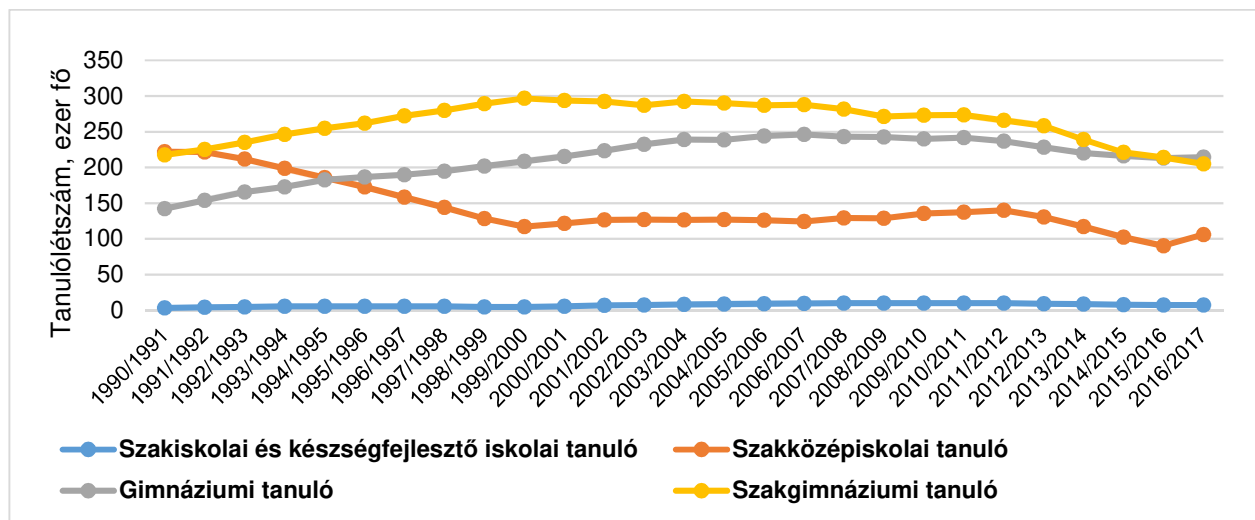
Az egyéb agrárszakképzést folytató feladatellátási helyek túlnyomó többsége állami fenntartású intézmény. A Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) koordinációjával 58 feladatellátási hely működik, ezek között három olyan intézmény van, ahol mezőgazdasági és élelmiszeripari szakmacsoportban is képeznek tanulókat. Összességében 45 feladatellátási helyet működtetnek tankerületi központok⁵, míg egyházi intézmény, egyházi jogi személy és vallási tevékenységet végző szervezetek fenntartásába alá 33 intézmény sorolható (23. ábra). Az egyéb fenntartású agrárszakképző intézmények közül jelentős még (9 db) az alapítványi keretek között működő feladatellátási helyek száma.

2.2. Tanulói háttér

Magyarországon a 2016/2017-es tanévben összességében 532 ezer fő vett részt a hazai köznevelés nappali és felnőttoktatási középfokú képzéseiben. A tanulók bő 80 százaléka, mintegy 435 ezer fő nappali oktatásban, 97,6 ezer fő felnőttoktatás keretében tanult középfokú oktatási intézményben. A középfokú képzésben részt vevők legnagyobb hányada (40,3 százalék) gimnáziumban folytatta tanulmányait, ezt követték a szakgimnáziumi képzésben részt vevők 38,5 százalékkal, közel ötödük (19,8 százalék) szakközépiskolában, 1,3 százalékuk szakiskolai, illetve készségfejlesztő iskolai képzésben vett részt. Az elmúlt bő negyedszázadban a köznevelés középfokú intézményeiben tanulók száma a gimnáziumok esetében folyamatos növekedést mutatott, a szakiskolai és készségfejlesztő iskolák tanulólétszáma eközben inkább stagnált, a másik két iskolatípusban, a szakközépiskolákban, szakgimnáziumokban tanulók száma ezzel szemben erős ingadozást mutatott, összefüggésben az adott iskolatípust érintő jogszabályi változásokkal (24. ábra).

⁵ A Kormány a 134/2016. (VI. 10.) Korm. rendelet alapján tankerületi központokat jelölt ki a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény szerinti, állami köznevelési közfeladat ellátásában fenntartóként részt vevő szervekként.

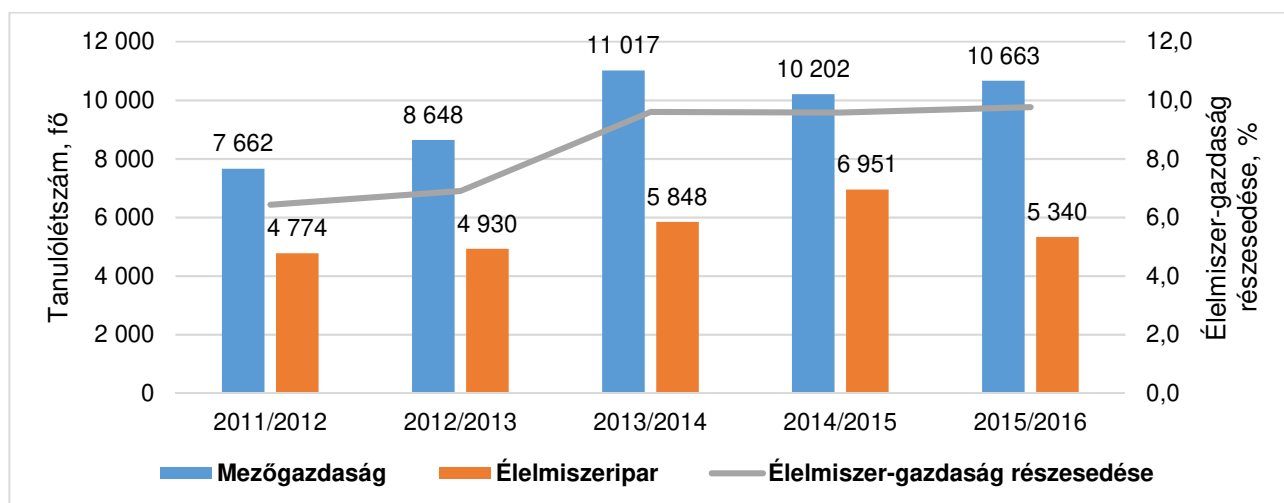
24. ábra: A közoktatás középfokú képzéseiben tanulók számának alakulása a nappali és a felnőttoktatásban 1990–2017 között, ezer fő

Forrás: KSH STADAT (2017)

A hazai szakképző intézmények agrárjellegű képzéseiben tanulók aránya az elmúlt években 8-10 százalék között mozgott, ami jóval nagyobb az ágazat foglalkoztatási részesedésénél. A tanulólétszám a 2015/2016-os tanévben elérte a 16 ezer főt, amelynek harmadát az élelmiszeripari, fennmaradó részét a mezőgazdasági szakmacsoportban tanulók tették ki (25. ábra). A trendeket tekintve az iskolarendszerű nappali és felnőttoktatásban mezőgazdasági és élelmiszeripari szakképzésben résztvevők száma 2011–2016 között növekvő tendenciát mutatott, a vizsgált időszakban 28,7 százalékkal nőtt a tanulólétszám, miközben országosan a szakképzésben részt vevők száma 15 százalékos csökkenést mutatott.

25. ábra: Agrárszakképzésben részesülő tanulók száma OKJ-szakmacsoportok szerint, nappali és felnőttoktatásban 2011–2016 között

Forrás: Statisztikai Tájékoztató Oktatási Évkönyv (2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017) alapján

A területi megoszlást tekintve az agrárszakképzésben tanulók száma jellemzően a jelentősebb agrármunkaerő-kereslettel rendelkező észak- és dél-alföldi megyékben magas. A 2015/2016-os tanévben Észak-Alföldön és Dél-Alföldön oktatták az összes agrárjellegű képzésben tanuló közel 40 százalékát (7. táblázat).

7. táblázat: **Szakképző intézményekben OKJ-szakképesítést adó szakképzésben részesülő tanulók területi megoszlása**

Régió	Élelmiszeripari		Mezőgazdasági képzésben tanuló		Összes agrárjellegű	
	fő	%	fő	%	fő	%
Észak-Magyarország	633	11,9	1 514	14,2	2 147	13,4
Észak-Alföld	1 138	21,3	1 840	17,3	2 978	18,6
Dél-Alföld	739	13,8	2 460	23,1	3 199	20,0
Közép-Magyarország	864	16,2	1 237	11,6	2 101	13,1
Közép-Dunántúl	676	12,7	913	8,6	1 589	9,9
Nyugat-Dunántúl	560	10,5	1 207	11,3	1 767	11,0
Dél-Dunántúl	730	13,7	1 492	14,0	2 222	13,9
Összesen	5 340	100	10 663	100	16 003	100

Forrás: Statisztikai Tájékoztató Oktatási Évkönyv (2017) alapján

Az oktatás egységes nemzetközi osztályozási rendszere, az ISCED-szakterületek szerint az agrár-szakképzésben tanulók legnagyobb hányada az elmúlt időszakban (a 2015/2016-os tanévben 33 százalék) élelmiszergyártó-képzésben vett részt. A növény- és állattenyésztési szakterületen tanulók aránya az összes agrárjellegű szakképzésben résztvevő ötödét tette ki, az erdőgazdálkodási szakterületen tanulók aránya évről évre 7-8 százalék között mozgott. A kertészeti ágazatban tanulók száma és aránya 2011–2016 között jelentősen csökkent, míg ugyanezen időszakban az egyéb agrárjellegű képzésben részesülők közel megduplázódott (8. táblázat).

8. táblázat: **Szakképző intézményekben OKJ-szakképesítést adó szakképzésben részesülő tanulók száma ISCED-97 szakterületek szerint, nappali és felnőttoktatás**

Szakterület	2011/2012		2012/2013		2013/2014		2014/2015		2015/2016	
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%
Élelmiszergyártás	4 590	36,9	4 744	34,9	5 696	33,8	5 917	34,5	5 281	33,0
Növénytermesztés és állattenyésztés	2 373	19,1	2 769	20,4	3 174	18,8	3 266	19,0	2 871	17,9
Kertészet	2 456	19,7	2 559	18,8	2 696	16,0	2 530	14,7	2 134	13,3
Erdőgazdálkodás	988	7,9	929	6,8	1 222	7,2	1 211	7,1	1 210	7,6
Egyéb agrárjellegű	2 029	16,3	2 577	19,0	4 077	24,2	4 229	24,7	4 507	28,2
Összes	12 436	100	13 578	100	16 865	100	17 153	100	16 003	100

Megjegyzés: Az ISCED-97 besorolás négy szakterület (élelmiszergyártás, növénytermesztés és állattenyésztés, kertészet, erdőgazdálkodás) esetében, valamint az összes agrárszakképzésben résztvevőre vonatkozóan közli a pontos tanulólétszámot. Az „egyéb agrárjellegű képzés” az összesített és a négy kiemelt terület közti különbség.

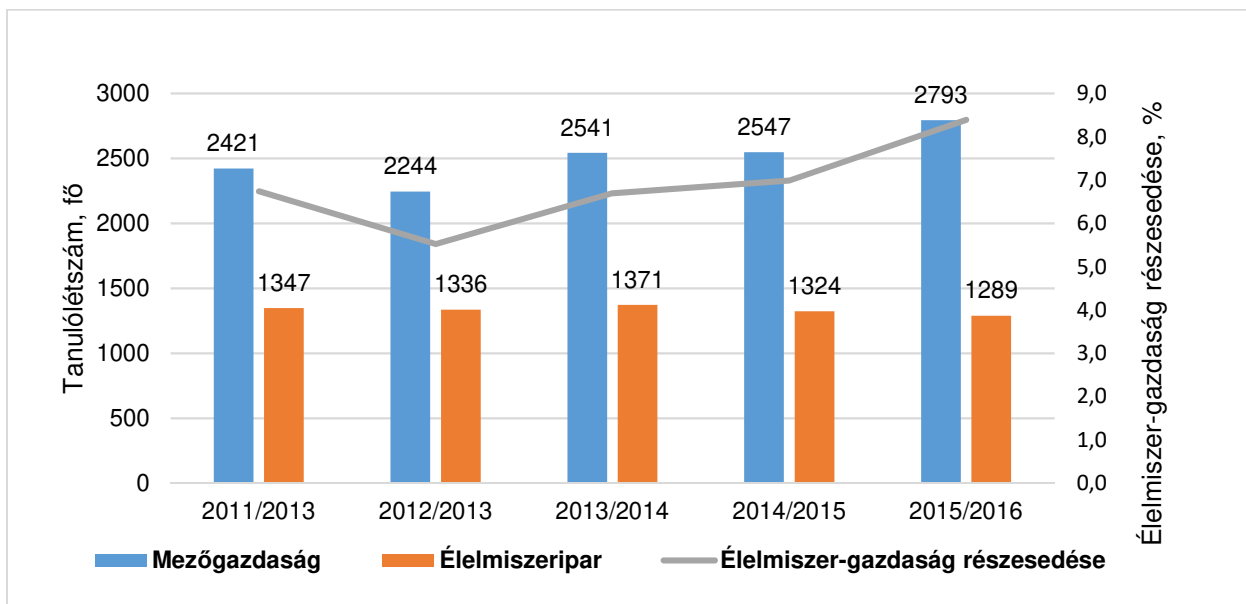
Forrás: Statisztikai Tájékoztató Oktatási Évkönyv (2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017) alapján

OKJ-szakképzésben részt vevők legnagyobb hányada a 2016/2017-es tanévben mezőgazdasági gépész (23,3 százalék), illetve pék (20,6 százalék) képzésben vett részt. Mindemellett jelentős volt még a gazdaképzésben (11,8 százalék), húsipari termékgyártó (8,1 százalék), erdészeti és vadgazdálkodási technikus (7,7 százalék), valamint mezőgazdasági technikus (7,2 százalék) képzésben tanulók aránya.

Az agrárjellegű szakképző intézményekben az iskolarendszerű nappali és a felnőttoktatás keretében évről évre 3,5-4 ezer tanuló tett eredményes szakmai vizsgát. Az élelmiszer-gazdasági területen

sikeres vizsgát tevők aránya az összes szakképzésben vizsgázó 6-8 százalékát tette ki. Az időbeli trendeket tekintve az elmúlt 5 évben a mezőgazdasági szakmacsoportban sikeresen vizsgázók száma növekedett, miközben az élelmiszeripari területen tanulók körében a sikeres vizsgát tevők száma inkább stagnált (26. ábra).

26. ábra: **Eredményes szakmai vizsgát tett tanulók száma OKJ-szakmacsoportok szerint, nappali és felnőttoktatásban, 2011–2016**

Forrás: Statisztikai Tájékoztató Oktatási Évkönyv (2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017) alapján

2.3. A duális agrárszakképzés működési tapasztalatai

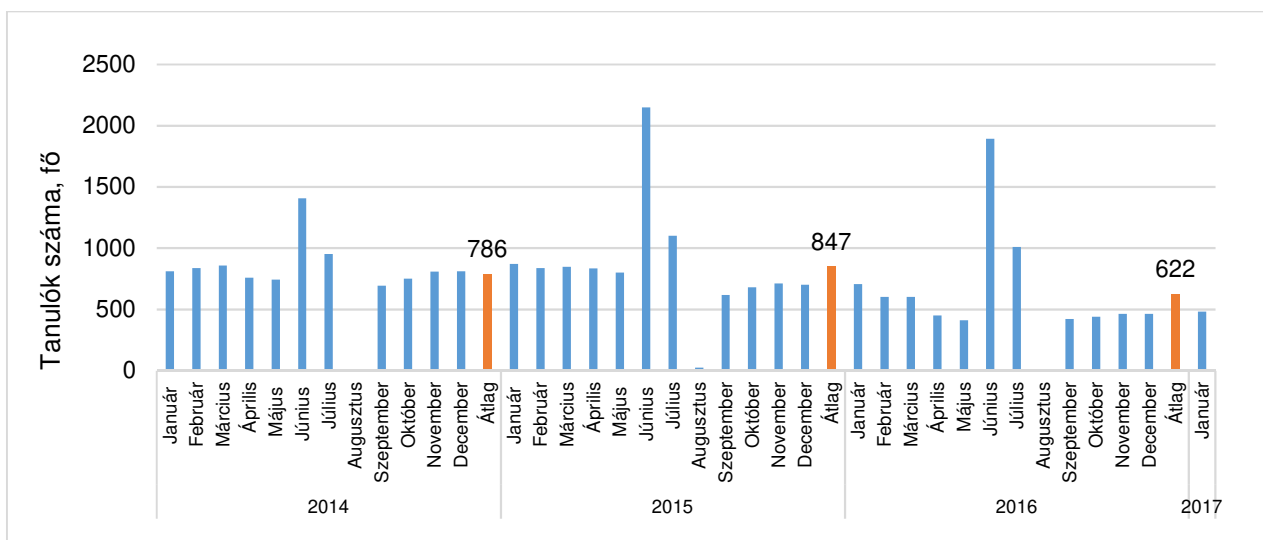
A tanulószerezés fogalmát Magyarországon a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény vezette be és teremtette meg a tanulók gazdálkodó szervezeteknél történő felkészítésének, gyakorlati képzésének jogi kereteit. A szabályozás hiányosságai, valamint az anyagi érdekltség hiánya nem ösztönözte kellőképpen a gazdasági szereplőket a szakképzésben történő részvételre, így az agrárágazatban a jogszabályi feltételek megteremtése ellenére sem érte el az évi ezret a tanulószerezéssel rendelkező tanulók száma. Ezen kívánt változtatni a 2011. évi CLXXXVII. törvény, amely alapján a szakképzésben részt vevő tanulók gyakorlati képzésüket két formában, tanulószerezés, illetve együttműködési megállapodás⁶ keretében teljesíthetik iskolán kívüli gyakorlati képzőhelyen. A 2011. évi CLXXXVII. törvény alapján, ha az iskolán kívüli képzőhely biztosított, a tanuló gyakorlati képzése a szakközépiskola, illetve szakiskola 9. évfolyamának összefüggő gyakorlatától kezdődően kizárólag ilyen formában szervezhető meg. A tanuló gyakorlati képzéséről a szakképző iskola csak abban az esetben gondoskodhat saját tanműhelyében, ha nincs megfelelő külső gyakorlati képzőhely. A duális képzésben való vállalkozói érdekltség erősítését szolgálja a szakképzési hozzájárulásról szóló törvény módosítása is, amely kibővítette a csökkentő tételek körét a tanulószerezéssel

⁶ A gyakorlati tapasztalatszerzés másik formáját az együttműködési megállapodás jelenti, amelyet a szakképző iskola és a gyakorlati képzést folytató szervezet köthet.

képzők számára.⁷ Ezen intézkedések következményeként a gyakorlati képzés bekerülési költségének jelentős része közvetlen állami pénzügyi transzfer révén kerül vissza a tanulót fogadó vállalkozáshoz.

A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara (NAK) Szakképzési Igazgatóságának 2017. januári nyilvántartása szerint a tanulósz szerződéses középiskolai tanulók létszáma 6389 fő volt, az együttműködési megállapodással foglalkoztatott tanulóké 481 fő. Az időbeli trendeket tekintve a tanulósz szerződéses képzésben részt vevő tanulók száma 2014 óta folyamatosan bővült, az együttműködési megállapodás keretében gyakorlati képzésben résztvevőké mindeközben inkább stagnált, illetve kismértékben csökkent (27. ábra).

27. ábra: Együttműködési megállapodás keretében élelmiszer-gazdasági gyakorlati képzésben részt vevő tanulók száma 2014–2017 között

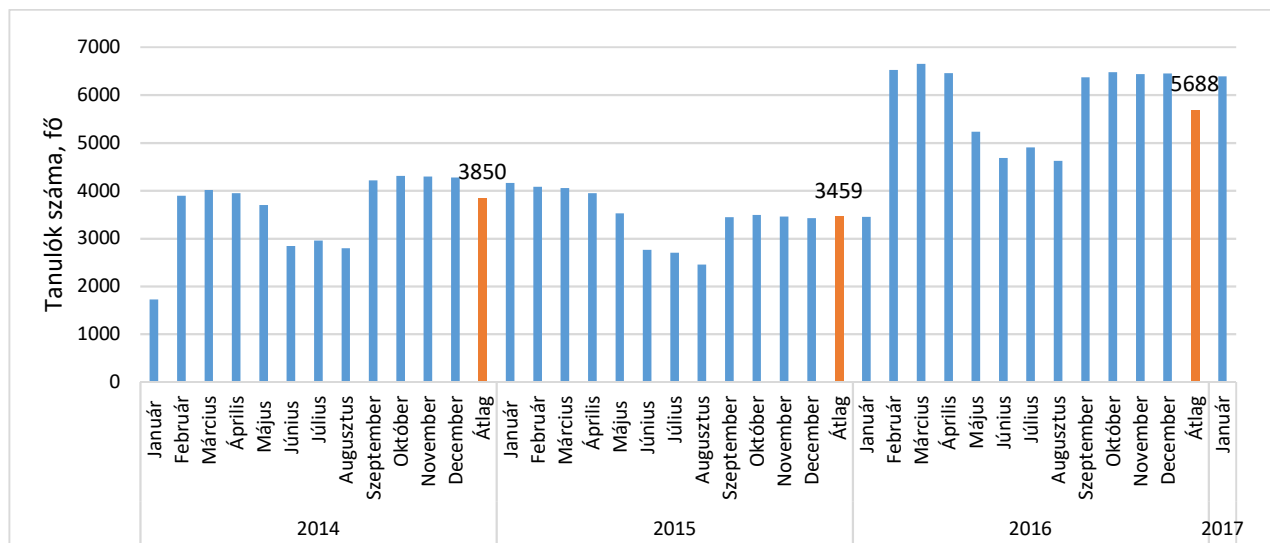
Forrás NAK TAIR (2017. január) adatai alapján AKI Vidékfejlesztési Kutatási Osztály

A gyakorlati képzés rövid távú elköteleződést feltételező formája az együttműködési megállapodás, amelynek keretében évente átlagosan 600-850 fő szerzett gyakorlati tapasztalatot. A tanulólétszám a nyári hónapokban (június–július) a legmagasabb, mintegy 2000 fő, a legalacsonyabb (országosan néhány fő) a tanévkezdést megelőző hónapban. Az eddigi tapasztalatok alapján az együttműködési megállapodás a tanulók gyakorlati tapasztalatszerzésének elősegítése mellett az élelmiszer-gazdasági vállalkozások szezonális munkaerő-szükségletének kielégítésében is fontos szerepet tölt be.

A felek hosszabb távú elköteleződésén alapuló tanulósz szerződés keretében gyakorlati képzésben részt vevő szakközépiskolai tanulók havi átlagléttszáma 2016-ban 5688 fő volt, mérsékelt havi ingadozás mellett (28. ábra). A tanulókat elsősorban tanév közben, a tavaszi és őszi hónapokban foglalkoztatták a tanulósz szerződéses vállalkozások. A huzamosabb idejű gyakorlati képzés lehetővé teszi, hogy a tanulók egyes szakterületekkel kapcsolatos ismereteiket elmélyítsék, megismerkedjenek a legújabb technológiákkal, illetve azok fejlesztési hátterével. A tanulósz szerződéses képzés hatékonyságát mutatja, hogy a tapasztalatot szerző tanulók tanulmányaik befejeztével nem ritkán a gyakorlati képzést megvalósító vállalkozásoknál helyezkedtek el.

⁷ 2016. január 1-jétől kiegészítő csökkentő tételként számolható el a beruházási kiegészítő csökkentő tétel a gyakorlati képzés folytatásához szükséges beruházásra (ez korábban pályázati úton, a Nemzeti Foglalkoztatási Alap képzési alaprésze terhére volt támogatható); oktatói kiegészítő csökkentő tétel a kis- és középvállalkozások számára; valamint tanműhelyfenntartási kiegészítő csökkentő tétel a 9. évfolyamosok képzésére (az egyéb szervezetek, illetve főtevékenységként gyakorlati képzést folytató hozzájárulásra kötelezettek kivételével).

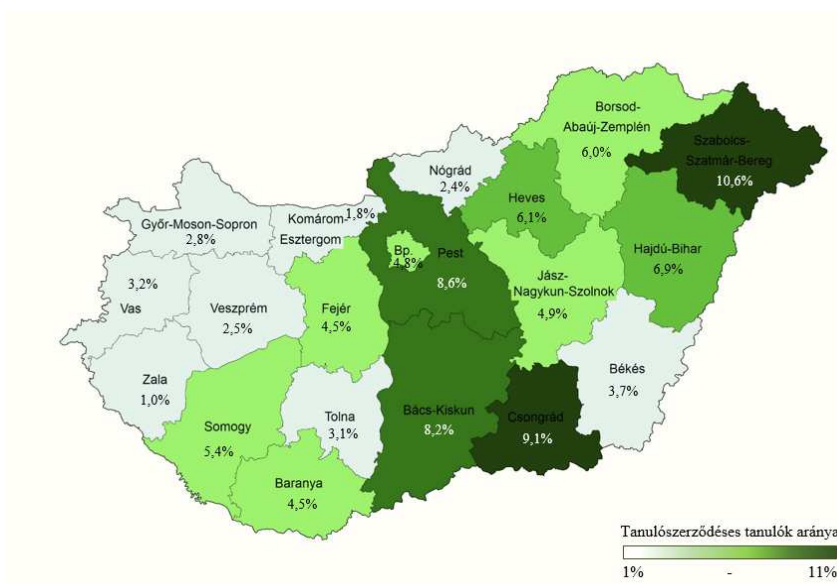
28. ábra: Tanulószerződéssel érintett tanulók száma az agrárszakképzésben 2014–2017 között

Forrás: NAK TAIR 2017. januári adatai alapján AKI Vidékfejlesztési Kutatási Osztály

A területi sajátosságokat tekintve a legtöbb tanuló (10,6 százalék) Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében vett részt duális képzésben a 2017-es évben, amelyet Csongrád és Pest megye követ 9,1, illetve 8,6 százalékos aránnyal. Emellett Bács-Kiskun megye is az élmezőnyhöz tartozik, ahol az összes tanuló 8,2 százaléka tanulhatott gazdasági szereplők által biztosított gyakorlóhelyen. A szerződéses tanulók létszáma Zala és Komárom-Esztergom megyében volt a legkisebb (1,0 és 1,8 százalék), de Veszprém, Nógrád és Győr-Moson-Sopron megyében sem érte el a 3 százalékot. A gazdaságok szervezeteként átlagosan 2-3 tanuló gyakorlati helyét biztosították (29. ábra).

29. ábra: Duális képzésben részt vevő tanulók megoszlása megyénként 2017-ben, százalék

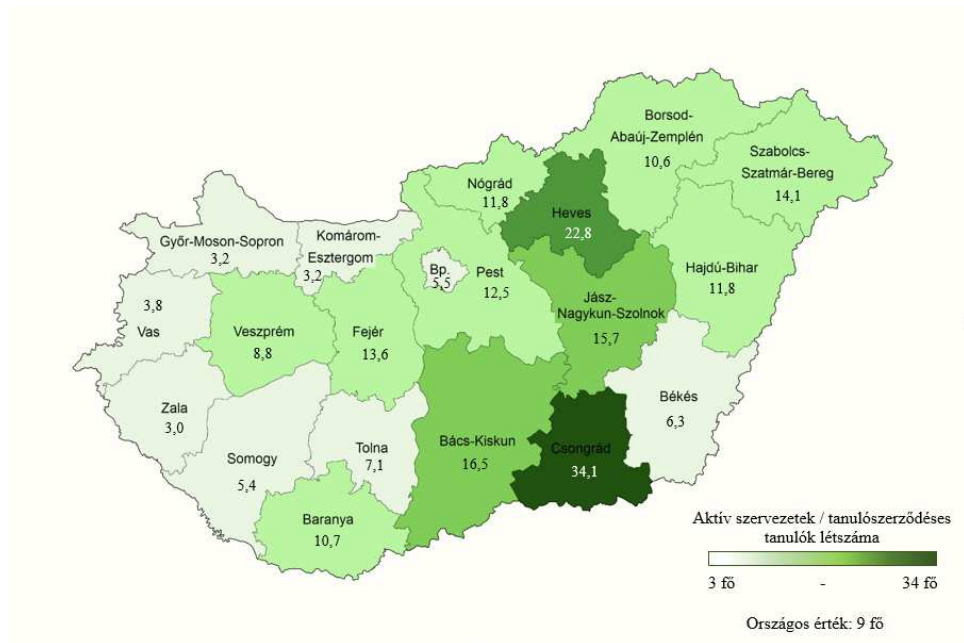
Forrás: NAK TAIR 2017. januári adatai alapján AKI Vidékfejlesztési Kutatási Osztály

Magyarországon jelenleg több mint 4000 gazdálkodó szervezet szerepel a NAK nyilvántartásában potenciálisan bevonható, regisztrált gyakorlati helyként, közülük azonban mindössze 708 szervezet volt a vizsgált időszakban aktív. A gyakorlati képzésben részt vevő közel 7000 tanuló fogadó bő

700 képzőhely túlnyomó többsége (93,4 százalék) gazdálkodó szervezet (beleértve az őstermelőket) besorolású volt, kisebb része (6,6 százalék), mintegy 47 szervezet a Földművelésügyi Minisztérium fenntartásában működő tangazdaság. A legtöbb képzőhely Bács-Kiskun, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében tevékenykedett, e három megyéhez volt köthető az összes 2017 januárjában aktív státuszú gyakorlati képzőhely negyede.

A TAIR-adatok alapján az is megállapítható, hogy a duális képzésbe belépő gazdasági szervezetek száma nincs összhangban a kereslettel: a legtöbb aktív gazdaság zömmel azokban a megyékben található, ahol a legalacsonyabb a tanulószerveződéses hallgatók létszáma. Míg a 2017. januári adatok szerint Győr-Moson-Sopron megyében 82 gazdaság 178 tanulót fogadott, addig Csongrád megye 580 szerveződéses tanulójának mindössze 17 élelmiszer-gazdasági vállalkozás közül volt lehetősége választani, hogy a gyakorlati idejét teljesíthesse (30. ábra).

30. ábra: Az egy aktív szervezetre jutó tanulószerveződéses tanulók létszáma megyénként, 2017

Forrás: NAK TAIR 2017. januári adatai alapján AKI Vidékfejlesztési Kutatási Osztály

A NAK Szakképzési Igazgatósága által nyilvántartott TAIR-adatok szerint az egyes KJ-szakmacsoportok közül a pék (20,4 százalék) és a mezőgazdasági gépész képzésben részt vevő tanulók (16,6 százalék) teszik ki a duális képzésben tanulószerveződéses résztvevők (5974 fő) legnagyobb hányadát. Mindemellet a gazda (9,5 százalék), a húsipari termékgyártó (8,7 százalék), az erdészeti és vadgazdálkodási technikus (4,8 százalék), továbbá a kertész (4,3 százalék) és lovasz (4,1 százalék) képzésben részt vevő tanulószerveződéses tanulók aránya volt a legjelentősebb 2017 januárjában.

2.4. Az agrárszakképző intézmények vezetőivel készített interjúk felmérés eredményei

A Földművelésügyi Minisztérium fenntartásában működő 48 szakképző iskolából 20 intézményt érintően készítettünk strukturált mélyinterjúkat az intézményvezetőkkel. A felmérés alkalmával elsőként az iskolaigazgatók véleményét kérdeztük az agrárszakképzés jelenlegi rendszerével kapcsolatban. Rákérdeztünk arra is, hogy a szakképzési rendszer, valamint saját intézményük szintjén milyen kihívásokkal kell szembenézniük, hogyan értékelik a szakképzési kínálat és a munkaerőpiaci szükséglet közötti összhangot, mennyiben képes a képzési kínálat és tananyag naprakészen követni az ágazatban végbemenő technikai, technológiai fejlődést. Kérdéseket tettünk fel az iskolák hazai és nemzetközi kapcsolataira, a munkáltatókkal való együttműködésekre vonatkozóan is. A duális képzés tapasztalatairól, a pedagógusi, oktatói háttérrel, a tanulók jellemzőiről, motivációjáról, a beiskolázással, pályaorientációval kapcsolatos technikákról, tapasztalatokról és az intézmények fizikai felszereltségéről, illetve az elmúlt évek fejlesztéseiről is igyekeztünk képet kapni. Mindemellett az intézményvezetők jövőre vonatkozó terveiről, döntéshozók felé közvetíthető javaslatairól érdeklődtünk.

2.4.1. Az agrárszakképzési rendszer értékelése

Általános kihívások

A hazai agrárszakképzés egészét és általában a szakképzés helyzetét érintő rendszerszintű problémaként kivétel nélkül minden megkérdezett intézményvezető megemlítette a szakközépiskolákba bekerülő tanulók gyenge képességeit, az alapvető kompetenciák (írás, olvasás, számolás) hiányosságait. A felmért iskolák egy részében az elmúlt 5-10 évben csökkent a tanulói létszám, amelynek okai közt a csökkenő születésszámon kívül a mezőgazdasági és élelmiszeripari szakmák alacsony presztízsét említették a megkérdezettek. Ezen túlmenően az iskolák életében az FM fenntartása alá kerülés és az ezzel együtt járó profiltisztítás, a nem élelmiszeripari és mezőgazdasági szakmacsoportok leépítése is létszámcsökkenéshez vezetett.

Az iskolák beiskolázási eredményességét, a tanulók összetételét befolyásoló faktorok között az egyéb, nem agrárjellegű középiskolák képzési kínálata, a munkaerőpiaci környezet, a gazdaság szektorok szerinti összetétele, valamint az ezzel összefüggő elhelyezkedési lehetőségek, illetve a közlekedési infrastruktúra említhető meg. Ezek alapján egyes iskolák kifejezetten keresettek, vonzáskörzetük is nagy, megtehetik, hogy válogassanak a jelentkezők közül, miközben mások fennmaradásuk érdekében tanulmányi eredménytől függetlenül minden oda jelentkező tanulót felvesznek.

Az agrárszakképzést folytató intézményeket érintő fenntartóváltással az iskolák közvetlen szakmai irányítás alá kerültek, számos nagyobb volumenű fejlesztés megvalósítására nyílt lehetőségük. A változások hozadéka a „termőföldtől az asztalig” elv érvényesülése, amikor akár egy iskolán belül vagy egy szakképző központ több tagintézményében az élelmiszerláncához kapcsolódó szakmaterületek egyszerre vannak jelen és a diákok a gyakorlatban is végigkövethetik az élelmiszerek útját az alapanyag-termeléstől az értékesítésig. Ez a tapasztalat a diákok számára a rendszerben való gondolkodást, a folyamatok átlátását segíti.

Az interjúalanyok többsége negatívan értékelte a szakképzési rendszer működését meghatározó folyamatos és nehezen követhető jogszabályi, intézményi, szakmaszerkezeti változásokat, amely a változó munkaerőpiaci igényekhez történő alkalmazkodás miatt elkerülhetetlen. A problémát az je-

lenti, hogy a tanárok, a szülők és a diákok sincsenek felkészülve a változások követésére, az alkalmazkodásra, hiányolják a tervezhetőséget, átláthatóságot. Ez a pedagógusok, oktatók körében kiégést, a motiváció elvesztését eredményezi, ami kihat munkájukra, de az iskola légkörére is.

A duális szakképzési rendszer működése

Az intézményvezetők a duális szakképzési rendszer alapelveit pozitívan értékelik, előnyének tekintik, hogy a tanuló egy valódi gazdaság vagy üzem működésébe nyerhet bepillantást, kipróbálhatja, mit jelent egy vállalkozásban felelősségteljes munkát végezni. A rendszer hazai működésével kapcsolatban azonban számos buktatóra felhívták a figyelmet. Alapvető problémának tekintik, hogy a vállalkozásoknak csak kis része képes megfelelni annak a követelménynek, hogy az előírt tevékenységek széles skáláját lefedje. Gyakran előfordul, hogy a gazdaságokban/üzemekben nem tudják valamennyi munkafázisban és területen bevonni a diákokat. A legkorszerűbb technológiákat elsősorban a specializált üzemekben alkalmazzák, itt azonban komplex, több ágazatot átfogó gyakorlat megszerzésére nincs lehetőség. A diverzifikált gazdaságokban ugyan több ágazat munkafázisait egyszerre nyomon követheti a tanuló, azonban ezek az üzemek jellemzően kevésbé gépesítettek, inkább a kézimunkaerő-felhasználás dominál. Az intézményvezetők szerint a legátfogóbb gyakorlati ismeret megszerzésére a szakképző iskolák tangazdaságaiban, tanüzemeiben van lehetőség. A gyakorlati vizsgákon jellemzően sokkal jobban teljesítenek azok a diákok, akik a tanüzemben vagy tangazdaságban töltötték gyakorlati idejüket, mint azok, akik külső gyakorlati helyen szereztek tapasztalatot.

A külső gyakorlati helyen tanulószereződés keretében eltöltött gyakorlat az élelmiszeripari szakmacsoportban inkább jellemző, mint a mezőgazdaságban. Leggyakoribb a cégeknél megszerzett gyakorlat a pék, a húsipari és édesipari termékgyártó szakokon, a mezőgazdaságon belül pedig a gépész- és a lovászképzésben. A borászati, kertészeti vállalkozásokban nem jellemző, hogy tanulószereződést kötnek a diákokkal, inkább együttműködési megállapodás keretében, munkacsúcsok időszakában fogadják gyakorlatra a tanulókat. A vállalkozások távolmaradásának oka az iskolaigazgatók szerint többértű. Egyrészt túl bonyolult az adminisztráció, nagy a vállalkozók felelőssége a diákok vizsgára történő felkészítésében, emellett van, aki a nagyértékű gépekhez nem engedi szívesen a tanulót, fél a baleseti kockázatoktól, de az is tény, hogy jelentős kapacitásokat köt le a tanulók betanítása, a velük való foglalkozás.

Kapcsolódás az ágazat munkaerő-szükségletéhez, elhelyezkedési esélyek

Az egyes szakképesítések közötti választás háttérében számos tényező húzódik meg. Az iskolaigazgatók véleménye szerint az egyes szakmák hiányszakmává minősítése és az ezzel együtt járó ösztöndíj-lehetőség motiválja a szülőket, hogy ezekre a szakterületekre írassák gyermekeiket, de ugyanilyen meghatározó faktor a családi háttér. A mezőgazdasági szakmacsoport képesítéseire csökkenő számban ugyan, de többnyire gazdálkodó szülők gyermekei jelentkeznek, akik a képzettség megszerzése után jó eséllyel helyezkedhetnek el a családi vállalkozásban.

A munkahelyek és szakképző iskolák közötti kapcsolatban olyan példát is találhatunk, amikor egy, a szakképző intézmény vonzáskörzetébe települni szándékozó, több száz főt foglalkoztatni kívánó vállalkozás keresi meg az iskolát azzal, hogy képezzen ki számára megfelelő szakembereket a jövőbeni termeléshez.

A megkérdezett intézményvezetők szerint az élelmiszeripari szakmacsoport képesítéseire jelentkezők a legkevésbé motivált és elhivatott tanulók. Elhelyezkedésüket, pályán maradásukat nagyban meghatározza az élelmiszeripari cégeknél szerzett tapasztalat, ami sajnos gyakran negatív. Egyes

vélemények szerint sok cég kihasználja a tanulókat, akik gyakorta már a képzés időtartama alatt lemorzsolódnak vagy az iskola elvégzése után más területen helyezkednek el. Pályakövetéssel csak néhány iskolában próbálkoztak, nem sok sikerrel. Általában a közösségi oldalakon követik, hogy ki hol helyezkedett el. A húsipari szakmunkásokra egyre inkább jellemző, hogy külföldön vállalnak munkát.

2.4.2. Intézményi szintű kihívások, lehetőségek

Fizikai felszereltség, fejlesztések

Az iskolák többségében az elmúlt években történtek fejlesztések, amelyek zömmel európai uniós forrásokból finanszírozott épületfelújítások, korszerűsítések voltak, azonban a gyakorlati képzést biztosító tanüzemek, tangazdaságok felszereltsége még mindenhol fejlesztésre szorul. Az iskolák többségében a gép- és eszközállomány 20-25 éves, korszerű, modern gépekkel csak kevés intézmény rendelkezik. Az iskolaigazgatók felhívták a figyelmet az oktatótraktorok beszerzésének fontosságára, mivel a szakgimnáziumi érettségi már T-kategóriás jogosítvány megszerzéséhez kötött, ezért ez szinte minden iskolában olyan probléma, amit orvosolni szükséges. Az igazán modern, legújabb technológiával felszerelt gépeket külső cégeknél, gépforgalmazóknál, nagyobb üzemeknél tett tanulmányi kirándulások, látogatások alkalmával tudják bemutatni a diákoknak és a szakoktatóknak.

Fontos azt is hangsúlyozni, hogy az iskolák alapvető eszközellátottsága (kréta, papír, a gépek üzemeltetéséhez szükséges üzemanyag, egyéb oktatási eszköz) biztosított. Ennek ellenére az igazgatók szükségesnek látják, hogy a pályázatok ne csak a nagyobb épületfejlesztésekre, hanem eszközbeszerzésre is lehetőséget adjanak, amelynek keretében korszerűbb oktatási segédeszközöket, digitális táblát, projektort, számítógépeket tudnának beszerezni.

A pedagógusi, szakoktatói háttér jellemzői

Az iskolaigazgatók zömében elégedettek iskolájuk tanárainak, oktatóinak munkájával, elismerik, hogy nincsenek könnyű helyzetben, hiszen a folyamatosan változó intézményi, jogszabályi környezet, az új feltételeknek való megfelelés követelménye, illetve a növekvő számú gyenge képességű, nehezen kezelhető tanuló elfásulttá, érdektelenné teheti őket.

Nagyon fontos a szakoktatók, tanárok motiválása, új, innovatív módszerekkel való megismertetése. Fontos, hogy új impulzusokat kapjanak, tudjanak fejlődni, képesek legyenek naprakészek maradni. A tanárok, oktatók továbbképzése általában önköltséges módon, egyéni ambíciók mentén történik. Néhol piaci alapon, vállalkozások (pl. AXIÁL) által szervezett szakmai továbbképzésen vehetnek részt a szaktanárok, de ilyen típusú innovatív, szervezett képzésekkel csak néhány iskolában találkozhatunk. Több felkeresett intézményben is jellemző, hogy a szakoktatók korábban maguk is abban az iskolában tanultak, előny, hogy ismerik az iskola működését, átlátják a rendszert. Az iskolákban jellemző a közvetlen és személyes tanár-diák viszony, a családias légkör. A diákokkal történő egyéni foglalkozások lehetőségét minden intézményvezető pozitívként említette.

A tanulói háttér

A mezőgazdasági szakirányra jelentkező tanulóknak egyre csökkenő hányada rendelkezik gazdálkodó családi háttérrel, míg ez korábban meghatározó volt. Egyre inkább jellemző, hogy olyanok kerülnek be az agrárszakképzésbe, akiket az első vagy második helyen megjelölt iskolákba nem vettek fel és a tanulóknak nincs elköteleződésük a szakma felé. A leginkább motivált és tudatosan

pályát választó tanulók a gépész és a lovasz, a gazda, az erdészeti és vadgazdálkodási szakterületre jelentkeznek.

A felmért szakképző intézményekben növekvő arányban vannak hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, sok iskolában a tanulási nehézséggel küzdő, sajátos nevelési igényű tanulók a 30-40 százalékot is eléri. Problémát jelent, hogy az iskolák többségében nincs helyben fejlesztőpedagógus, pszichológus. A lemorzsolódás elsősorban az első iskolai évben (9. osztályban) jellemző, mértéke iskolánként változó, átlagosan 10 százalékos, de van, ahol a 30-40 százalékot is eléri. A lemorzsolódás okát az intézményvezetők egy része a tankötelezettség felső határának leszállításában látja, de egyes vélemények szerint gyakran a külső gyakorlati helyeken szerzett negatív tapasztalat is szerepet játszik abban, hogy a tanulók eltávolodnak a választott szakmától.

A tehetségesebb, motivált tanulókat minden iskolában próbálják kiemelni, versenyekre, szakmai programokra küldik őket. A szakgimnáziumokból felsőoktatásban tovább tanulók száma évről évre kevesebb, évfolyamonként jellemzően 1-2 tanuló.

Külső kapcsolatok, együttműködések

Az iskolák többségére jellemző, hogy más hasonló profilú szakközépiskolával állnak szakmai kapcsolatban, tanulmányi kirándulásokat, látogatásokat szerveznek egymás tanműhelyeibe, tangazdaságaiba vagy -üzemeibe. A felmért szakképző intézmények mindegyike ápol testvériskolai kapcsolatot hasonló profilú külföldi intézménnyel. E kapcsolatok cserelátogatásokat, tanulmányutakat, egymás rendezvényeinek látogatását, közös versenyek szervezését foglalják magukban. Néhány intézményben Tempus vagy Erasmus pályázatokkal küldenek ki diákokat külföldre, többnyire nyári gyakorlatra. Egy-két iskolában az is jellemző, hogy a pedagógusok részére szerveznek külföldi tanulmányutakat hasonló profilú szakképző iskolákba. A leggyakoribbak az osztrák, az erdélyi és a vajdasági kapcsolatok.

Több általunk felmért iskola áll kapcsolatban nagyobb mezőgazdasági, gépipari, élelmiszeripari cégekkel, ahová rendszeres üzemlátogatásokat, tanulmányi kirándulásokat szerveznek, oktatási célokra gépeket kölcsönöznek. Ezek a kapcsolatok az érintett cégeknek is hasznosak, hiszen a jövőbeni üzleti partnereiket, alkalmazottaikat látják a tanulóknál.

Beiskolázás és pályaeorientáció

A beiskolázási folyamatban az iskolaigazgatók a személyes megszólítást, a náluk tanított szakmák gyermekekkel történő gyakorlati megismertetését tartják a leghatékonyabb eszköznek. Különösen hatékonynak értékelik az olyan élményalapú interaktív módszereket, mint amilyen például a szakmák éjszakája, agrárszakképzések napja vagy nyílt napokon való megjelenés, ahol az érdeklődő általános iskolások kipróbálhatják az erőgépeket, termékeket gyárthatnak le, felülhetnek a traktorokra. Fontos, hogy ezeken a rendezvényeken a szakképzésben részt vevő tanulók is részt vegyenek, ők mutathassák be, hogy mi mindent lehet tanulni az iskolájukban. Többben bevonják a külső gyakorlólhelyeket is a pályaeorientációs kampányba, hogy a potenciális tanulók ezeket a vállalkozásokat, potenciális munkahelyeket megismerhessék.

Több intézményvezető szerint nem lehet elég korán elkezdni a pályaeorientációs tevékenységet, ezért rendszeresen fogadnak óvodás csoportokat a tangazdaságokban, ahol a gyermekek megismerkedhetnek egyes szakmákkal, azok környezetével. Van olyan iskola is, ahol havi rendszerességgel tartanak általános iskolák számára különböző programokat, például kihelyezett környezetismeret órán fogadják az osztályokat. Az iskolák tehát az intézmény népszerűsítésére sokféle eszközt

és alkalmat megragadnak, akár a városi fesztivált, akár a ballagási ünnepséget felhasználva a bemutatkozásra.

2.4.3. Javaslatok

Az intézményvezetőkkel történt beszélgetések alapján megfogalmazhatók az agrárszakképzés egészét és az egyes iskolákat érintő erősségek, gyengeségek, valamint a külső környezetből várható veszélyek és lehetőségek, amelyeket a 9. táblázatban foglaltunk össze.

Az iskolaigazgatók véleménye alapján az alábbi javaslatok fogalmazódtak meg az agrárszakképzési rendszer egészét érintően:

1. A képzési szerkezet munkaerőpiaci igényekhez történő igazítása, ezzel együtt az intézményi, jogszabályi változások fontosak és elkerülhetetlenek, de eközben szem előtt kell tartani az iskolák tervezhető működési hátterének megteremtését.
2. A duális képzésben részt vevő külső gyakorlati helyek számának növelése érdekében szükséges a vállalkozások érdekeltségének további növelése, motiválása, de vállalt kötelezettségeik betartásának fokozott ellenőrzése is. A rendszert rugalmasabbá kell tenni, az adminisztrációs terheket csökkenteni szükséges.
3. Regionális szinten kiépített központi gyakorlati helyek létrehozása javasolt, ahol egyrészt érvényesülhet a termőföldtől az asztalig elv és az alapanyag-termeléstől a feldolgozáson keresztül a turisztikai szolgáltatások nyújtásának bemutatására, sőt azon túlmenően a kereskedelemmel, a környezetvédelemmel, a vízgazdálkodással, a hulladékgazdálkodással összefüggő tudás átadására is lehetőség van, másrészt a legmodernebb technológiákkal, eszközökkel és gépekkel találkozhatnak a tanulók. Ezekben a szálláshelyekkel, kiszolgáló épületekkel felszerelt tangazdaságokban a szakképző iskolák gyakorlati oktatásán túl lehetőség lenne az általános iskolások részére nyári táborok, erdei iskolák működtetésére is, amelyek fontos szerepet játszhatnak a pályaorientációban.

Az intézményeket érintően az alábbi javaslatok fogalmazódtak meg:

4. Finanszírozási háttér: Lehetővé kellene tenni, hogy a szakképző iskolák a saját termelésükből származó bevételeket nagyobb arányban tudják visszaforgatni az iskola fejlesztésére, a tanárok, oktatók javadalmazására, motiválására. Általában nagyobb elismerés, megbecsültség illeti a pedagógusokat, szakoktatókat, akik az oktatáson túl termelési feladatokat is ellátnak.
5. Szakmai irányítás: A több tagintézményt tömörítő szakképzési központok egységeinek vezetésére önálló igazgató megbízása javasolt.
6. Tárgyi feltételrendszer: Fontos az épületek, gépek, műszaki berendezések további felújítása, korszerűsítése, új, korszerű oktatást segítő eszközök beszerzése.
7. Szakmai-személyi háttér: Egyre több a nehezen kezelhető, tanulási nehézséggel küzdő tanuló a szakképző iskolákban. Fontos lenne, hogy helyben, az intézményeken belül nyíljon lehetőség pszichológus és/vagy fejlesztőpedagógus foglalkoztatására, akihez igény szerint fordulhatnak a gyerekek segítségért.

9. táblázat: **A hazai duális agrárszakképzés SWOT-elemzése**

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> • Az agrárszakképző intézmények egységes, átlátható, a hosszú távú tervezést lehetővé tevő szakmai irányítás alá kerültek • Megteremtődtek az agrármunkaerő-utánpótlás bázisát adó duális agrárszakképzés keretfeltételei • Az agrárszakképző intézmények alapvető általános oktatási célú eszközellátása biztosított • Növekvő számú iskola- és kollégiumépület-felújítás • „Termőföldtől az asztalig” elv érvényesülése a szakképzésben • Innovatív módszerek a beiskolázás és a pályaiorientáció segítésére • Demonstrációs, oktatási célú együttműködések piaci cégekkel • Külföldi, testvériskolai kapcsolatok 	<ul style="list-style-type: none"> • A munkaerőpiaci igények változásával összhangban a szakképzési rendszerben gyorsan változó, nehezen követhető jogszabályi, intézményi környezet, amelyhez hiányzik a szereplők részéről az alkalmazkodás képessége • Jelentős számú gyenge képességű, illetve sajátos nevelési igényű, hátrányos helyzetű és motiválatlan tanuló • Magas lemorzsolódási arány • Az agrárszakképző intézményeknek nincs eszközük a tanárok, oktatók elismerésére, motiválására • Korlátozott a lehetőség az intézmények tereléséből származó bevételeinek visszaforgatására a saját eszköz- és humánerőforrás-fejlesztésre • A mezőgazdasági és élelmiszeripari szakmák alacsony presztízse • Elavult gép- és eszközállomány az iskolai tanműhelyekben • Alacsony az élelmiszer-gazdasági vállalkozások aktivitása a duális képzésben történő részvételben • A tanulók felzárkóztatását segítő szakemberháttér hiánya • Az általános iskolát elvégző, szakiskolába felvételt nyerő tanuló kompetenciaszintje az elvártnál alacsonyabb
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • □ nios fejlesztési forrásokhoz való hozzáférés bővülése • Korszerű, vertikálisan felépített központi gyakorlati helyek létrehozása • Jó gyakorlati példák, módszerek elterjedése • Partnerkapcsolatok, együttműködések erősödése iskolák-iskolák, iskolák és vállalkozások között 	<ul style="list-style-type: none"> • Kedvezőtlen demográfiai folyamatok • Tovább csökken egyes mezőgazdasági és élelmiszeripari szakmák presztízse • Az általános iskolákból kikerülő tanulók kompetenciaszintje tovább romlik • Csökken az élelmiszer-gazdaságban a munkahelyek száma • Tanárok, szakoktatók pályaelhagyása • Más középiskolai intézmények, gimnáziumok elszívó hatása

3. Összefoglalás

1. A hazai gazdálkodók, élelmiszer-gazdasági vállalkozások körében végzett primer kérdőíves felmérés eredményei azt mutatják, hogy a vállalatvezetők többségében tudatosult a humán tőke fejlesztésének versenyképesség-növelő szerepe. Túlnyomó többségüknél a tudásbővítés a termelés technológiájának modernizációjával párhuzamosan futó, tervezett folyamat. A megkérdezettek közel háromnegyede konkrét lépéseket is tesz a munkaerő képzése érdekében, elsősorban az iskolarendszeren kívüli szakmai továbbképzések biztosításával.
2. A szaktudáshiány nemcsak az alkalmazottak, hanem a vállalatvezetők jelentős részénél is gondot okoz. Az üzemvezetők legnagyobb hányadánál elsősorban a növényvédelem, a tápanyag-utánpótlás, valamint a gépészeti, műszaki ismeretek vonatkozásában merül fel valamilyen elméleti vagy gyakorlati szaktudáshiány. A pályakezdő alkalmazottak kompetenciái közül a szakmai gyakorlati ismereteket, a rendszerben való gondolkodás képességét, valamint a gazdasági ismereteket érezték a leggyengébbnek a válaszadó üzemvezetők.
3. A felmért élelmiszer-gazdasági vállalkozások körében jelentős kereslet mutatkozik húsfeldolgozó, pék, állatgondozó és állattenyésztő, valamint mezőgazdasági gépkezelő és -szerelő szakképzett-ségű munkavállalók iránt. Jellemzően ezeken a szakmaterületeken, az utánpótlás reményében fogadnak tanulókat, hallgatókat a gyakorlati képzésbe bekapcsolódó élelmiszer-gazdasági vállalkozások. Az eredmények mindemellett arra is rámutatnak, hogy az ágazatban jelentős az egyszerű betanított munkaerő iránti igény is, amelynek kielégítése egyre nagyobb nehézséget jelent a vállalkozások számára.
4. Az agrárszakképzésben részt vevő tanulók gyakorlati képzésüket két formában, tanulószerveződés, illetve együttműködési megállapodás keretében is teljesíthetik iskolán kívüli gyakorlati képzőhelyen. Az együttműködési megállapodás a gyakorlati képzés rövid távú elköteleződést feltételező formája, a tanulólétszám évi átlaga 620-850 fő, de a nyári hónapokban (június-július) eléri a 2000 főt is. A tapasztalatok szerint ez a forma a gyakorlatszerzésen túl a vállalkozások szezonális munkaerő-szükségletének kielégítésében is kulcsszerepet játszik. A hosszabb távú, tanulószerveződés keretében gyakorlati képzésben részt vevő szakközépiskolai tanulók havi átlagléttszáma 2016-ban 5688 fő volt, mérsékelt havi ingadozás mellett. A tanulókat elsősorban tanév közben, a tavaszi és őszi hónapokban foglalkoztatják a tanulószerveződéses vállalkozások. Míg a tanulószerveződéses képzésben részt vevő tanulók száma 2014 óta folyamatosan bővült, az együttműködési megállapodás keretében gyakorlati képzésben résztvevőké kismértékben csökkent.
5. A duális agrárszakképzésben tanulószerveződéssel résztvevők legnagyobb hányadát 2017 januárjában a pék (20,4 százalék) és a mezőgazdasági gépész képzésben részt vevő tanulók (16,6 százalék) tették ki, de jelentős volt a gazda (9,5 százalék) és a húsipari termékgyártó (8,7 százalék) képzésben részt vevő tanulószerveződéses tanulók aránya is.
6. A jelenleg 4000 gyakorlati helyként regisztrált élelmiszer-gazdasági vállalkozásból 2017 elején 708 szervezet volt aktív. Ezen aktív képzőhelyek negyede Bács-Kiskun, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében tevékenykedett. Az Agrár-Munkaerőpiaci Barométer kérdőíves felmérés eredményei szerint a hazai élelmiszer-gazdasági vállalkozások elsősorban munkaerő-szükségletük kielégítése, a potenciális munkaerő betanítása, pályára állítása miatt kapcsolódnak be a duális képzésbe, az anyagi tényezők (olcsó munkaerő, juttatások) ugyanakkor csak mérsékeltten ösztönzik a gyakorlati képzésbe történő belépést. A duális agrárszakképzésben szerzett tapasztalat

növeli a részvételi aktivitást, az elköteleződés mértékét: a gyakorlati képzésbe bekapcsolódó élelmiszer-gazdasági vállalkozások évről évre több tanulót fogadnak.

7. A duális képzésben már részt vevő élelmiszer-gazdasági vállalkozások, de maguk a szakképző iskolák is főként a jogszabályi környezettel kapcsolatban fogalmaztak meg kritikát, különösen a vonatkozó jogszabályok életszerűtlensége, gyakorlati alkalmazhatósága, valamint a tanulószereződésekkel járó adminisztráció jelent számukra problémát. A duális szakképzéstől való távolmaradás fő okaként az élelmiszer-gazdasági vállalkozások a kapacitáshiányt, a bonyolult adminisztrációt, a jelentkezők hiányát, a gyakorlati képzési lehetőségekkel kapcsolatos információhiányt, valamint a jogszabályi környezet gyakori változását jelölték meg.
8. A hazai szakképzési rendszert érintő reformfolyamat részeként került sor az agrárszakképzést folytató intézmények ágazati alapon történő átszervezésére, amelynek eredményeként a tiszta profilú vagy időközben azzá váló agrárszakképzést folytató intézmények 2013 szeptemberében a szaktárca fenntartása és koordinációja alá kerültek át.
9. Az országban összesen 224 feladatellátási helyen zajlik élelmiszer-gazdasági szakképzés, amelyből 173-ban mezőgazdasági ismeretek oktatása, 85-ben élelmiszeripari ismeretekkel kapcsolatos képzés folyik, 37-ben együttesen mezőgazdasági és élelmiszeripari képzés is megvalósul. Az FM koordinációjával összességében 48 szakképző intézmény 58 feladatellátási hellyel működik.
10. Az összes szakképzésben részt vevők közül átlagosan 8-10 százalékot tett ki a mezőgazdasági és élelmiszeripari szakképzésben tanulók aránya. Az időbeli trendeket tekintve az iskolarendszerű nappali és felnőttoktatásban mezőgazdasági és élelmiszeripari szakképzésben részt vevő tanulók száma 2011 és 2016 között növekvő tendenciát mutatott, a vizsgált időszakban 28,7 százalékkal nőtt a tanulólétszám, miközben országosan a szakképzésben részt vevők száma 15 százalékos csökkenést mutatott. Az agrárjellegű képzésben tanulók száma a 2015/2016-os tanévben elérte a 16 ezer főt, ezzel az élelmiszer-gazdaság szakképzésben résztvevők számából való részesedése megközelítette a 10 százalékot, ami jóval nagyobb az ágazat foglalkoztatási részesedésénél.
11. Az agrárszakképzésben részt vevő tanulók és a potenciális munkaerőigényt támasztó agrár- és élelmiszeripari vállalkozások területi megoszlását összevetve megállapítható, hogy a mezőgazdasági szakmacsoportban a 2015/2016-os tanévben szakképzésben részesülő mintegy 10 600 tanuló területi megoszlása csak részben követi a potenciális munkaerőigényt támasztó 5 fő feletti mezőgazdasági vállalkozások számának megyei megoszlását. A tanulólétszám a vállalkozások számához hasonlóan Budapesten és Pest megyében a legnagyobb (11,6 százalék), ugyanakkor a nagyobb vállalkozásszámmal jellemezhető Békés és Hajdú-Bihar megyében arányuk alig 5 százalék. Az élelmiszeripari szakmacsoporton belül tanulók számának megoszlását többé-kevésbé követi az élelmiszeripari vállalkozások számának megoszlása. Az élelmiszeripari szakképzésben részesülő tanulók (16,1 százalék) és a működő öt fő feletti élelmiszeripari vállalkozások (30 százalék) hányada is Budapesten és Pest megyében a legnagyobb, de jelentős még Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megyében is.
12. Az élelmiszer-gazdaság területén a szakképzett munkaerő iránti kereslet folyamatos növekedését jelzi, hogy az elmúlt 4-5 évre visszatekintve jelentősen bővült a hiány-szakképesítésnek nyilvánított szakmák köre. A 2013/14-es tanévben még csupán négy mezőgazdasági és három élelmiszer-feldolgozáshoz köthető hiány-szakképesítést tartottak nyilván valamely megyében, a

2017/18-as tanévre a mezőgazdasági hiányszakképesítések köre országosan tizenegyre, az élelmiszeriparhoz kötődő képesítések száma pedig hatra gyarapodott.

13. Minden évben egyre több megyét érintően a mezőgazdasági gépész, a gazda és a kertész képesítéseket, az élelmiszeripari szakmacsoporton belül pedig a húsipari termékgyártó és a pék szakképesítéseket nyilvánították hiány-szakképesítésnek. Az összes élelmiszer-gazdasági szakma közül a mezőgazdasági gépészek iránt mutatkozik a legnagyobb igény, míg a 2014/2015-ös tanévben 9 megyében, két évre rá már Zala és Győr-Moson-Sopron megye kivételével az egész országban hiányszakmaként nevesítették.
14. Az agrárszakképzési adatok elemzése és az agrárszakiskolák vezetésével történt interjúk felmérés alapján is megállapítható, hogy az agrárszakképzési rendszerben a szakmaszerkezet kialakításában történt változások követik a munkaerőpiaci igényeket: a legnagyobb létszámban azokban a szakmákban folyik középszintű képzés, amelyek a munkaerőpiacon leginkább keresettek. A 2016/2017-es tanévben a tanulók legnagyobb hányada mezőgazdasági gépész (23,3 százalék), illetve pék (20,6 százalék) képzésben vett részt. Mindemellett jelentősebb volt még a gazdaképzésben (11,8 százalék), húsipari termékgyártó (8,1 százalék), erdészeti és vadgazdálkodási technikus (7,7 százalék), valamint mezőgazdasági technikus (7,2 százalék) képzésben résztvevők aránya.
15. Az intézményrendszert érintő változásokat összegezve az agrárszakképző intézmények egy-egy, átlátható szakmai irányítás alá vonásával nagyobb volumenű, jellemzően infrastrukturális fejlesztések is megvalósulhattak, ugyanakkor a tangazdaságok, tanüzemek gép- és eszközállománya elavult, fejlesztésre szorul.
16. A szakképző iskolák menedzsmentje számára az egyik legnagyobb kihívást az egyre nagyobb számú gyenge képességű és sajátos nevelési igényű tanuló bekerülése, valamint a pedagógusi, szakoktatói háttér motivációjának gyengesége, illetve a tanárok és a diákok részéről az alkalmazkodás képességének hiánya jelenti.
17. A profiltisztítás és az agrárszakképző központok létrehozása révén a szakképző iskolákban egyre inkább érvényesül a termőföldtől az asztalig elv, vagyis a tanulók a gyakorlatban is végigkövethetik az élelmiszerek útját az alapanyag-termeléstől az értékesítésig, ami hozzájárul az élelmiszer-gazdaság területén tevékenykedő munkaadók által hiányolt „rendszerben való gondolkodás” képességének fejlesztéséhez.

Javaslatok:

1. A hátrányos helyzetű tanulók lemorzsolódásának mérséklése érdekében a tanulói ösztöndíjrendszer kiterjesztése.
2. A gyengébb képességű tanulók hiányosságainak pótlása érdekében mentorprogram elindítása.
3. A gyakorlati képzésben való részvételt szabályozó jogszabályok és az adminisztráció egyszerűsítése, a duális képzési rendszer rugalmasabbá tétele.
4. A vállalkozások érdekeltiségének növelése, motiválása a duális képzésben történő részvételre, de fontos a vállalt kötelezettségeik betartásának fokozott ellenőrzése is.
5. A gyakorlati képzési idő növelése a szakképzésben.
6. Az oktatott tananyagok technológiai, környezeti, társadalmi kihívásoknak megfelelő aktualizálása.

7. A szakmai követelményrendszer megerősítése.
8. A szakoktatók tudásszintjének emelése, új innovatív módszerekkel történő megismertetése, valamint motivációjuk erősítése.
9. A partnerkapcsolatok és együttműködések erősítése az iskolák-iskolák, valamint az iskolák és a vállalkozások között.
10. A tanműhelyek, tanüzemek magas színvonalú, korszerű technológiai, informatikai eszközökkel való felszerelése.
11. A legújabb technológiák bemutatására is alkalmas, korszerű, vertikálisan felépített központi gyakorlati helyek létrehozása.
12. A szakoktatás hatékonyságának növelését célzó kutatási-fejlesztési tevékenységek szerepének erősítése a hazai agrárszakképzésben.

4. Irodalomjegyzék

1. 1993. évi LXXVI. törvény a szakképzésről.
2. 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről.
3. 2015. évi LXV. törvény a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény módosításáról.
4. 1040/2015. (II. 10.) Kormányhatározat. A „Szakképzés a gazdaság szolgálatában” című koncepcióról.
5. 1248/2015. (IV. 23.) Kormányhatározat a Tessedik Sámuel Agrárszakképzési Koncepcióról.
6. 134/2016. (VI. 10.) Kormányrendelet az állami köznevelési közfeladat ellátásában fenntartóként résztvevő szervekről, valamint a Klebelsberg Központról.
7. 1163/2017. (III. 31.) Kormányhatározat a hazai mezőgazdasági gépgyártás az Irinyi terv keretében történő fejlesztési lehetőségeiről.
8. Agrár-munkaerőpiaci Barométer Felmérés (2016): AMB-adatbázis
9. □drobina, L. (2015): A szakképzési rendszer változásai a jogszabályok tükrében. Szak- és Felnőttképzés. Tanévnyitó Különszám, NSZFH, Budapest